

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מְתוֹרְתְךָ

נְפִלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

כל יהודי נולד נקי, טהור וצדיק. אלא שהוא הספיק להתלכלך, לחטוא...
תשובה תתאה (תחתונה) היא כמו מקלחת,
ותשובה עילאה (עליונה) היא כמו מקוה.
תשובה תתאה היא להתנקות ולהטהר מהחטא,
כמו מקלחת לפני המקוה.
אבל תשובה עילאה היא כמו טבילה במקוה,
בה חוזרים לשרש הנשמה.

[מתוך השיעור 'תשובה שלמה']

ראה תשפ"א

ראה ה'תשפ"א

04

בלב שלם

נקודה מעובדת
תשובה כוללת ממניעים עמוקים

05

נבואת עמוס - נבואה יוצאת מהכלל

סיום ספר עמוס
יחודו ומעלתו של הנביא עמוס

13

תשובה שלמה

הילולת רבי לוי יצחק שניאורסון
השלמות שמחדיירה התשובה לכל ממדי
עבודת ה'

28

הלוי והלוייתן

נועם אלימלך
משחק הלוייתן של הצדיק

30

לשכנו תדרשו

זהב שלמה
קדושת שילה וקדושת ירושלים

33

שמיטה וגלות

פרקי אבות - פרק ה משנה ט
השמיטה וישוב הארץ

34

הסיפור החסידי

רבי מאיר אייזיקזאהן
דרכו בקדש של בעל ה'מבשר טוב'

36

מענות ותשובות

תשובות הרב לשואלים
התגברות על חרדות וירידה רוחנית
בחופש הגדול

37

פְּאֵרוֹ יִשְׁנִים

עורו יְשֻׁנִים
קְדֹשׁ אֱלֹהִים בְּפֶתַח וְרָצִי עֹזֵר לָנוּ לְהִתְעוֹרֵר

העלון מופק ע"י עמותת אוהבים להיות יהודים

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | עיצוב: דעה צ'ץ | מערכת: הרב יוסף פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעד

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל בית ישראל ולקוראי **נפלאות הנפלאים**, שבת **פרשת ראה** – **מברכין החדש אלול** כבר בפתח ועמה גליון נוסף ומעורר [לתשובה ובכלל], אז באו ונצלול פנימה. **השבוע בגליון:**

השבוע באמתחתנו **שני שיעורים טריים ומעמיקים** מהשבוע החולף. נפתח בשיעור **סיום ספר עמוס**, בו כדרכו בלימוד ספרי הנביאים הקודמים שנלמדו בלימוד היומי, **הרחיב הרב אודות מהותו ויחודו של הנביא עמוס** ועסק בהשוואתו לירמיהו וקהלת כשבסופו של **השיעור** עוסק הרב בנקודה מהותית לעניין **התנאים להיות נביא ולזכות לנבואה** – מתוך הקדמת **המלבי"ם** לספר עמוס המעמתת את **גישות הרמב"ם והאברבנאל** בנדון – ובהיותו של **עמוס נביא יוצא דופן במיוחד**.

בשיעור השני – **שיעור מיום ההילולא של רבי לוי יצחק שניאורסון**, אבי הרבי – עסק הרב באריכות בביאור **עבודת התשובה בדברי בעל ההילולא** בלקוטי לוי יצחק ובביאורי הרבי עליו, כשהוא מקדים להסביר את **הקשר המיוחד בין האב והבן הדגולים**. במהלך הדברים, שאין מתאים מהם לפתיחת ח"דש אלול הממשמש ובא, התבאר **ארבע מדרגות של תשובה** המבוארות בחסידות, העבודות השונות השייכות לכל סוג של תשובה **והתודעה המלווה אותן**, ובתוספת, ביאור מעניין על **סוד המקלחת שלפני הטבילה והטבילה עצמה**. רוצים אלול חסידי? השיעור הזה בשבילכם.

ראוי לציין ששני השיעורים השבוע נוגעים באישיותו המגוונת והמפליאה של **הרמב"ם**. במדור **הסיפור החסידי** תוכלו לקרוא על **רבי מאיר אייזיקזאהן** – בעל שו"ת **'מבשר טוב'** – ה'צדיק' של הרב שנתן לו **טעם ומתיקות באידישקייט**. אל תפספסו. **שמו לב: פרטים על ההתוועדות השבועית ישלחו בע"ה בתפוצת המייל שלנו.**

שבת שלום ומבורך,
המערכת

נקודה

מעובדת מתוך השיעור

בלב שלם

יהפוך למגדל-אור לכל סביבתו. רק אחר כך, על גבי תיקון אורחות החיים דפוסי החשיבה והשקפת העולם, ניתן לפנות לתחומים העדינים והנסתרים יותר של הנפש – לתנועת התשובה העמוקה, שאינה קשורה כלל לחטאים אלא לעצם ההתמודדות עם ירידת הנשמה לעולם. אך אליבא דאמת, ודאי בדורותינו אלה, הסדר הוא הפוך – תנועת התשובה הפנימית, שאיפת הלב לשלמות, היא המניעה שינוי מקיף בחיי האדם, גורמת לו להתמסר לתורה ולהכנס לחיים מלאים של קיום מצוות וקבלת עול מלכות שמים המכוונת את חיי היום-יום בכל פרטיהם.

לכן, מסביר אדמו"ר הזקן באגרת התשובה שבתניא, כדי לזכות ל"התחלת מצות התשובה ועיקרה – לשוב עד ה' באמת ובלב שלם", הכרחית כבר מהרגע הראשון נגיעה בעומקים הסודיים של התשובה, תשובה שלמה מאהבה ומשמחה ("תשובה עילאה", בלשון הזהר): התשובה העליונה הזו היא תשובה "בלב שלם" – תשובה שנובעת משאיפת השלמות הכמוסה שבלב, הרצון להתעלות מעל החלקיות המסוכסכת של המציאות אליה ירדה הנשמה, שרק היא המביאה בסופו של דבר לשלום ושלמות בחיי האדם. שאיפת השלמות הזו מתבטאת בתביעת אמת, "אין אמת אלא תורה", ובדחף מתמסר להשיג את האמת – את כל האמת (בהיקף של ידיעת התורה) ורק את האמת (מכח עיון התורה) – בלי להתפשר או לעצור בדרך. התשובה השלמה היא גם המתרוממת מעל תיקון פרט-זה-או-אחר במעשים ('תשובה אל השלחן-ערון') לתשובה עד ה' – תשובה המתמקדת במלך עצמו, מחייבת את קיום כל מצותיו וחווה אותן כפניה אל ה' שנשמתה הפנימית היא התפלה.

בחסידות מדובר אודות שלש קומות של תשובה, זו למעלה מזו:

שינוי אורחות החיים לקיום מצוות מלא וקפדני – "שיגמור בלבם בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ה"ו הן במצות עשה הן במצות לא-תעשה". הדגש בתשובה כזו אינו רק תיקון המעשים בפועל, לפרטי פרטיהם, אלא קבלת עול מלכות שמים מלאה – חוית עמידה לפני ה' "כעבדא קמיה מדיה", המתארת את התפלה. קבלת עול שמים כזו תבטא בהקפדה על שלש התפלות בכל יום, ועוד יותר מכך ב'תפלה מתמדת' מתוך תחושת תלות בה' ואמונה בהשגחתו הפרטית.

מעבר מלא להשקפת עולם של תורה ועיסוק מעמיק בה, תוך מגמה לראות את המציאות כולה בעיני "תורת אמת" וכך להאיר ולהיטיב את כל העולם ב"אור כי טוב" של "תורה אור". תשובה שהיא תנועת-לב נסתרת, החורגת מהממדים הגלויים של קיום התורה והמצוות בתוך המציאות המוגבלת והחלקית וחושפת את השלמות העצמית של הנשמה, את טהרתה ואת אחדותה עם ה' יתברך.

לכאורה, אלה שלש קומות של תשובה זו למעלה מזו: לכל לראש, על האדם לשנות את מעשיו ולהפוך את התפלה לדרך-חיים. בהמשך, ככל שירכוש השקפה תורנית, ירחיב את ידיעותיו בתורה ובעיקר יעמיק בה עוד ועוד – הוא

מוקדש לע"נ:
יואב בן כעדיה שושנה - ב' אלול

שיעור

סיום ספר עמוס

נבואת עמוס - נבואה יוצאת מהכלל

קיצור מהלך השיעור

השיעור שלפנינו, שניתן לכבוד סיום ספר עמוס, במסגרת לימוד **פרק יומי בתנ"ך** שהנהיג הרב לאחרונה, מאריך ב**ביחוד ומעלתו** של הנביא עמוס. **פרק א** מתייחס לפתיחה "דברי עמוס", ומתוכה גם לשני הספרים הנוספים שפותחים ב"**דברי**" – "דברי ירמיהו" ו"דברי קהלת". מוסבר ש"דברי" רומז **למודעות העצמית הקדושה ולתוכחה** שבספרים אלה, והפרק מקנח בהקבלה יפה ומתיישבת של שלשת הספרים **לשלשת פירושי חז"ל** ל"דבר הוי". **פרק ב** עוסק בהקדמת **המלבי"ם** לספר עמוס, המעמתת את גישות **הרמב"ם והאברבנאל** לנבואה, ומציגה את עמוס **כנביא יוצא דופן**, שנבואתו התחדשה יש מאין, מתוך צורך מיוחד של עם ישראל.

כמו "ביום ההוא אקים את ספת דויד הנפלת וגדדתי את פריציהו והרסתיו אקים ובניתייה פימי עולם" ו"הנה זמים באים באים הוי ונגש חורש בקצור ודרך ענבים במשך הזרע והטיפו הקרים עסיס וכל הגבעות תתמוגגנה. ושבתי את שבות עמי ישראל ובנו ערים נשמות וישבו ונטעו כרמים ושתו את יינם ועשו גנות ואכלו את פריהם. ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר הוי אלהיך".
שוב, כל הנבואות כאן הן על גלות עשרת השבטים, עליה הוא כותב "נפלה לא תוסיף קום

א. שלשת ספרי "דברי"

עמוס – פורענות ונחמה

בלימוד היומי שלנו אנחנו מסיימים היום את ספר עמוס בתרי-עשרה. כמו כל סיום, "נעוץ סופן בתחלתן"^א – צריך לחבר בין הסוף להתחלה. רוב הספר הזה הוא פורענות, אבל הנביא לא מסיים בדרך כלל בפורענות, לכן באמת הפסוקים האחרונים כאן הם פסוקי נחמה, פסוקים חזקים,

נרשם ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה מאד. סיום ספר עמוס. כ"ג מנחם-אב תשפ"א - כפ"ח.

א ספר יצירה פ"א מ"ז.

וקהלת כמובן מדבר על עצמו הרבה. בכל אחד מאלה הכותב מדבר על עצמו. זהו נושא מענין, שדברנו עליו הרבה פעמים, שיש צדיקים שמדברים על עצמם ויש צדיקים שלא מדברים על עצמם כמעט. בחב"ד כמעט לא תמצא שהרבי מדבר על עצמו – אולי בשיחה משמחת תורה הרבי הרש"ב יכול להגיד משהו על עצמו¹, אבל בדרך כלל דבור על עצמו הוא 'מוקצה' – אבל יש צדיקים שדברו הרבה על עצמם. מי הדוגמה? רבי נחמן דבר הרבה על עצמו.

מה המלה הזו "דברי"? בדרך כלל "דבר" הוא קשה – אמירה רכה ודבור קשה יותר². עצם המלה "דברי" שוה גבורה. לאחרונה היה לנו שיעור³ שחפצא מצד החסד, "חפץ חסד"⁴, וגברא (מודעות עצמית, שיש גם בקדושה) מצד הגבורה. דברי עולה גבורה – רמז יפה שספר שמתחיל כך יש בו גבורות, אין נביא של גבורות יותר מירמיהו, ולגבי ממלכת הצפון זהו הנביא עמוס, ש'גומר אתם חשבון' לגמרי ולכן רצו לגרש אותו, אמציה הכהן אמר לו 'לך הביתה, תחזור ליהודה', הלשין עליו בפני המלך שם, סיפור שלם⁵. לפי דברי חז"ל כאן יש קשר בין "דברי" לדבור על עצמו, מודעות עצמית של גברא. מי שיש לו גבורות נוטה לדבר על עצמו – צריך להבין זאת. מי שכולו חסדים לא מדבר על עצמו, אבל טבע הגבורות משתקף בכך שהוא מספר סיפורים על עצמו.

וכן אמרו רבותינו שלשה נביאים לפי שהיתה נבואתם דברי קנטורין נתלית נבואתן בעצמן, ר"ל בעצמן שדברו דברי עצמן והתחילה נבואתן דברי.

בתולת ישראל⁶. כאן, בסיום הספר, הוא כותב ש"אקים את סכת דויד הנפלת", והסוף הוא שאחזיר את עם ישראל לארץ ישראל, עם כל הטוב והשפע "ולא ינתשו עוד מעל אדמתם" – גאולה שאין אחריה גלות – "אשר נתתי להם אמר הוי' אלהיך". מלות הסיום כאן הן שם קדש, "אמר הוי' אלהיך" – תופעה מיוחדת של סיום בשם ה', "הכל הולך אחר החיתום"⁷.

התחלת הספר היא "דברי עמוס אשר היה בנקדים מתקוע". באיזה שבט תקוע? מה עושים בתקוע? [שמן]. למי שייך? [אשר] הרד"ק שם אומר שתקוע היא מנחלת שבט אשר. ברוב הנביאים כתוב שם אביהם ומקומם וכו', אבל כאן מופיע רק מקומו של הנביא, בלי שם אביו – הוא יחסית נביא אלמוני. יש עוד כמה כאלה בתרי"עשר.

"דברי עצמו"

הרד"ק כותב כאן בשם חז"ל⁸, משהו שרש"י לא מביא:

"דברי עמוס". כתבו רז"ל כי כשמתחיל הנביא במלת דברי הוא מדבר בדברי עצמו, וכן עמוס דבר על עצמו כמו שאמר לו אמציה כהן בית אל, ומה שהשיב לו, התשובה שלו לאמציה – שלא נביא אני ולא בן נביא וכו'⁹ – היא דברי עצמו, סיפורים על עצמו.

יש בתנ"ך שלשה כאלה – חוץ מ"דברי עמוס" יש גם "דברי ירמיהו" ובכתובים "דברי קהלת":

וכן דברי ירמיהו כי הוא דבר בדברי עצמו, וכן דברי קהלת,

בירמיהו יש פסוקים שהוא 'בוכה על עצמו',

ידיחי; יח, יטיכג; פרק כ. ועוד.
 ז ראה גם שיעורי ליל שמח"ת ס"ו; ח"י אד"ש ס"ח; כ"ח חשון ע"ו; כ"ה אייר ע"ו ועוד.
 ח ראה תורת שלום עמ' 2, עמ' 58-53 ועמ' 251.
 ט רש"י על במדבר יב, א.
 י אור לכ"ב תמוז (ח"ג) ש"ז. נדפס בגליון מטו"מ.
 יא מיכה ז, יח.
 יב עמוס ז, י"ז.

ב עמוס ה, ב (וראה ברש"י).
 ג ברכות יב, א.
 ד כך הוא מפרש – כאן ועוד יותר בפירוט בריש ירמיהו – את דברי חז"ל שמצטט לקמן (קהלת רבה א, ב; קהלת זוטא א), וראה גם הקדמת האברבנאל להושע.
 ה עמוס ז, יד.
 ו ראה ירמיה טו, י ובהמשך הפרק פסוקים טו"ח; יז,

לא טוב. כך ה' מנבא, לשון נופל על לשון. למה אמרנו זאת? יש כאן אסמכתא ברורה ש"דברי עמוס" היינו בחינת "דבר הוי" זה הקץ".

איך מתחיל ספר ירמיהו? "טרם אצרך בבטן... נביא לגוים נתתיך"¹ – כך הוא מתחיל את הנבואה שלו. הוא בדיוק ההיפך מעמוס, שלא מתחיל מלהיות נביא – אין לו בכלל כשרון להיות נביא, כמו שתיכף נראה. בדיוק ההיפך, הוא נוער הגבעות לכל דבר – איזה בחור בלי שום כשרון, לא למד בישיבה, א פוסטטע־בוחער שה' לוקח מאחורי הצאן. ירמיהו הוא הפוך, "טרם אצרך בבטן ידעתך". ירמיהו מיועד מאז ומתמיד להיות נביא וצריך להלחם על זה – גם עמוס סבל, אבל ירמיהו עוד יותר, כמעט הרגו אותו כמה וכמה פעמים על הנבואות שלו². לכן היה צריך לעמוד כנגד אויביו חזק, כפי שה' אמר לו "ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על כל הארץ"³. בכל אופן, "דברי ירמיהו" הם "דבר הוי" זו נבואה – ה' גוזר עליו, 'אתה צריך להיות נביא', ולא רק לעם ישראל אלא גם לגוים, לכולם, השליחות שלך בחיים היא להיות נביא.

מה יוצא? משהו מענין ש"דברי קהלת" – השלישי – צריך להיות כנגד "דבר הוי" זו הלכה, עיקר מה שהרבי תמיד אומר. מה הקשר? מה יכול להיות הקשר? יש שם באמת הרבה "הולך" – הלכה לשון הליכה, "דוד הלך ודוד בא"⁴, "כל הנחלים הלכים אל הים"⁵, עוד הרבה הליכה⁶. אבל מה הווארט העיקרי? איזו הלכה יש שם? קהלת הוא לא נביא אלא כתובים, והמסר בסוף הספר כמה שהכל "הבל הבלים" – 'רבותי, יש הלכה, תשמרו על ההלכה', 'סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו

הספר מוכתב, וה' אמר שתתחיל את הספר שלך "דברי עמוס" – שיתייחס אליך, אני לא כל כך בעסק... אני פה, אבל בכל אופן תתחיל עם דברי עצמך, שיש פה דברי עצמך. ה' ודאי "חפץ חסד", לא אוהב את הקנטורין כל כך – יש בהם מן ההכרת, אבל הוא לא אוהב זאת.

שלשת פירושי "דבר הוי" – שלשת ספרי "דברי"

חוץ מזה ש"דברי" שוה גבורה, דברי, יכול להיות קיצור של "דבר הוי". יש עוד מאמר חז"ל⁷, שלשה ביאורים ב"דבר הוי" – "דבר הוי" זו הלכה" (שהרבי תמיד מביא), "דבר הוי" זו נבואה ו"דבר הוי" זה הקץ"⁸. אם כן, מתאים ששלשת הפירושים האלה יהיו שלשת הנביאים שמתחילים "דברי":

פרק ה, פרק אחד לפני סיום עמוס, מתחיל בנבואה מיוחדת שנקראת "כלוב קיץ":

כֹּה הִרְאֵנִי אֲדֹנָי הוֹי וְהִנֵּה כְּלוּב קִיץ. וַיֹּאמֶר מִה אֲתָה רֹאֶה עֲמוֹס וְאָמַר כְּלוּב קִיץ וַיֹּאמֶר הוֹי אֵלַי בָּא הַקֵּץ אֶל עַמִּי יִשְׂרָאֵל לֹא אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לוֹ.

המפרשים אומרים⁹ שהדומה לכך בתנ"ך הוא תחלת ירמיהו¹⁰, שה' גם מראה לו כמה דברים – סיר נפוח, מקל שקד – ורוצה שיבין מה שרואה. יש משהו שרואים, המח מיד מתרגם למלים ובהן יש "לשון נופל על לשון" – וכך ה' מנבא בני אדם. זהו יסוד כל כתבי ר"א אבולעפיא, מתוך צירופים ולשון נופל על לשון. אם כן, המפרשים מדמים את נבואת "כלוב קיץ" לתחלת ירמיהו – כבר קשר בין "דברי ירמיהו" ל"דברי עמוס". ה' מראה כלוב קיץ לעמוס ורוצה שיבין, אבל הוא לא מבין וה' צריך לפרש לו – הראיתי לך כלוב קיץ כדי שתדע שבא הקץ, קץ

זי ירמיה א, ה.

יח שם יח, כג; פרק כו.

יט שם א, יח.

כ קהלת א, ד.

כא שם פסוק ז.

כב שם פסוק ו; ב, יד; ג, כ; ו, ו; ופסוקים ח"ט; ט; י; ג, ופסוק

ז; יא, ט; יב, ה.

יג שבת קלח, ב.

יד ראה אשא עיני מאמר "דבר הוי" זה הקץ".

טו ראה אבן עזרא על אתר ומלבי"ם על הושע יב, יא חלק באור המלים.

טז ירמיה א, יא; שם פסוק יג.

לא תלוי בטבע שנוולד – שאדם למד הרבה חכמה וגם הרבה ספרי מוסר, מדות, וקיים מה שלמד, הפנים את החכמות ופעל בגופו את עידון ותיקון המדות שלו.

ואמר מהר"א שדעת זה בנוי על דברי הפילוסוף שהנבואה היא דבר טבעי מגעת לאדם כשאר הצורות הטבעיות שלא יחולו בנושאייהם כי אם אחרי ההכנות הראויות אליהם,

אריסטו ושאר הפילוסופים סוברים שנבואה היא טבעית – אם אתה עושה כך מגיע אליך כך, אם אדם מזוכך ומכין את עצמו הנבואה יורדת עליו אוטומטית. [גם הרמב"ם לא מחייב שתשרה עליו נבואה]. נכון, אבל הוא אומר שבלי ההכנה הנבואה לא יכולה לשרות. כפי שיאמה, עמוס הוא ההוכחה שהדברים לא עובדים כך – שיכול להיות אחד פשוט, נוקד, רועה צאן, ובולס שקמים, וה' לוקח אותו כי הוא הכי טוב. כמובן, צריך להסתכל בכתבי האריז"ל מה הענין המיוחד של עמוס – הוא לא הסתכל... (האריז"ל נולד אחרי פטירת ר"י אברבנאל). לפי האברבנאל, עמוס הוא דוגמה המפריכה את כל דברי הרמב"ם – והמלבי"ם מסכים עמו. [שאלה: גם אלישע רץ אחרי אליהו באמצע שהוא חרש, מאחרי הבקר]. זה לא אומר שהוא לא הכין את עצמו. [אולי גם עמוס הכין את עצמו]. חלק מהסיפור של עמוס על עצמו הוא – 'תדעו, רבותי, לא הכנתי את עצמי. אני נוער הגבעות, לא למדתי'.
טוען האברבנאל:

ואין זה דעת תורתנו כי אין הנבואה דבר טבעי

יש גם טבע רוחני, אבל בסופו של דבר הרמב"ם רוצה להפוך הכל לטבע – תעשה כך ויקרה כך – וגם הנבואה היא טבעית יחסית. האברבנאל חולק עליו.

ואין ההכנה צריכה אליה, כי הנבואה דבר נסיי בהכרח, כי כל כח משיג יש לו יחוס שמור ומוגבל עם הדבר המושג אליו, ונפש האדם אין לה יחוס ולא ערך על הסיסודור האלהי

שמור כי זה כל האדם"^{כג}, ככה צריך להסביר. רק כדי לראות כמה יפה הולך יחד המבנה שעשינו עכשיו: **דברי עמוס קץ דברי ירמיהו נבואה דברי קהלת הלכה** – תשע מלים – עולה 1944, תשע פעמים (ממוצע) **דברי!** רמז יפהפה.

ב. נבואה יוצאת מהכלל

אחרון אחרון חביב, יש פה נושא מאד חשוב, שאני בטוח שיש שיחה של הרבי עליו^{כד}. אני קורא את המלבי"ם:

אברבנאל: עמוס –

פרכה לשיטת הרמב"ם בנבואה

המלבי"ם פותח את פירושו על עמוס בציטוט דברי רבי יצחק אברבנאל^{כה} שמשיג על דברי הרמב"ם ביחס לנבואה – דברים שנמצאים גם במשנה תורה^{כו}, אבל יותר באריכות במורה נבוכים:

הרי"א [רבי יצחק אברבנאל] השיג בכאן על המורה [פ"ב ח"ב] שהניח יסוד מוסד שאי אפשר שתחול הנבואה רק על האדם המוכן אליה, אם בהכנה טבעית כפי מזג גופו ומוחו וכח דמיונו, ואם בלימוד החכמות וטוב המדות, הרמב"ם אומר שאדם שרוצה להיות נביא צריך הכנות מלידה והכנות של האדם מצד עצמו. הנביא צריך מזג גוף זך וכח מדמה מבורר – "ביד הנביאים אדמה"^{כז} – ולא "דמים עכורים" שהם דמיונות שוא^{כח}. אם הכל אצלו מוכן – זו הכנה טבעית שה' ברא אותו, סוג אחד של הכנה. סוג נוסף של הכנה שנוצרך הוא גם הכנה מצד עצמו,

כג שם יב, יג.

כד ראה לקו"ש חכ"ג פרשת בהעלתך שיחה ג ובפרט בהערה 17 שם (וראה גם ברשימות חוברת קט סעיף טו).

כה בפירושו לריש עמוס (וראה גם פירושו על מו"נ ח"ב פ"ב).

כו הלכות יסודי התורה פ"ד ה"א.

כז הושע יב, יא.

כח ראה גם סוד ה' ליראיו עמוד שב ושכינה ביניהם עמ' נח הערה 1.

אלה שני סוגי נביאים. יש נביא שהנבואה שלו לצורך עצמו, לתיקון עצמי. אנחנו לא מכירים כל כך הרבה נביאים כאלה כי הנבואות שלהם לא נכתבו – היו רבבות כאלה, אבל לא נכתבו. בספרי הנבואה נכתב רק מה שנצרך לדורות, אבל היו בלי-סוף נבואות.^ל

עמוס כותב^מ, שלעתיד לבוא יהיה צמא – לא ללחם ולמים אלא לדבר ה'. מה הכוונה? כל התרבות היתה נבואה – רוב הנבואות היו פרטיות ומעט לצורך הכלל, ורק מה שגם לצורך הכלל וגם לצורך דורות נכתב. בכל תקופת בית ראשון 'טעם החיים' היה הנבואה. לכן כתוב שם על הבתולות היפות והבחורים – שבלי נבואה החיים שלהם לא היו חיים. כל תענוגי העולם הזה לא היו שוים שום דבר בלי רוח נבואה. שוב, יש נבואה לצורך הפרט ויש נבואה לצורך הכלל:

כי שינבא ה' את האדם הבלתי מוכן אל הנבואה הוא כבריאת יש מאין, המלבי"ם מסכים עם האברבנאל, שיתכן שה' ינבא אדם בלי שום הכנה, שלא כדברי הרמב"ם, אבל נבואה כזו היא כבריאה יש מאין, כאילו בוראים משהו מחדש – אין לו שום הכשרה ופתאום הופך להיות נביא. נסים כאלה ה' לא עושה למגנא^נ, לחנם:

וזאת לא יעשה ה' רק לצורך גדול, כי כל הנסים שעשה ה' היו בריאת יש מיש ע"י המרת הצורות כמו שבארתי במק"א, הנס הכי קרוב ליש מאין הוא קריעת ים סוף, כמו שכתוב בתניא^ז, אבל גם היא לא יש מאין. כל נסי התורה הם המרת יש מיש. ה' יכול לעשות משהו חדש, ולפעמים עושה, אבל צריך צורך מאד גדול שה' יעשה יש מאין ממש.

שתקבלהו בדרך טבעי אם לא בדרך נס, וא"כ ההכנות הטבעיות מהמזג וכן לימוד החכמות אינם תנאי אל הנבואה,

למה האברבנאל כל כך מתנגד לרמב"ם? כי לדבריו הנבואה היא מעל לכל מה שהאדם יכול להשיג, באי-ערוך. אם אצל האדם הנבואה גובלת במה שהוא יכול להשיג – זהו רצף טבעי של השתלשלות. נכון שאחרי כל ההכנות ה' יכול בסוף לא לתת לו נבואה, אבל זהו רצף אחד – ברגע שאתה הופך זאת לרצוף אתה הופך זאת לטבעי^ט. לזה האברבנאל לא מסכים. הוא אומר שהנבואה היא באי-ערוך לאדם, ולכן אין קשר להכנה. שוב, הנבואה לא באה באופן אוטומטי, וכל ההכנה לא מוכרחת. בדבר נסי ה' מחליט הכל לבד – אתה לא חלק מההחלטה של ה'.

מי הדוגמה שמפריכה לדעתו את דברי הרמב"ם?

והלא עמוס עם היותו בנוקדי הצאן [כי בעל הצאן נקרא נוקד] והיה בנוקדים, ר"ל משרת אצל הנוקדים ולא למד חכמה ולא היה לו כבוד ועושר ומכל מקום התנבא.

הוא מפרש ש"בנקדים" היינו נער שמשרת את הנוקדים – עמוס לא היה ראש הנוקדים, או נוקד של צאן שלו, אלא מישהו הביא אותו לשמור על הצאן של אחרים. הוא לא היה תלמיד חכם, וגם לא היו לו תנאים נוספים שהרמב"ם כותב שצריכים להיות בנביא^י, כבוד ועושה, ולמרות זאת הוא היה נביא! עד כאן דברי האברבנאל נגד הרמב"ם.

נבואה פרטית ונבואה לצורך הכלל

מוסיף המלבי"ם משהו חשוב, שמתחיל להתקרב קצת לחסידות, 'להריח' חסידות: ולדעתי יש בזה הבדל בין הנביא המנבא לצורך עצמו ושלמותו ובין הנביא שהוא שליח לצורך הכלל,

ל מגילה יד, א.

לא עמוס ח, יא.

לב ראה זהר ח"א רא, ב. העיקרון שהקב"ה לא עושה ניסים בחנם (וש"הטבע יקר בעיניו") מפורש יותר בדרשות הר"ן דרוש ח הקדמה הא', וכמשמעות הגמרא שבת נג, ב.

לג שער היחוד והאמונה פ"ב; אגה ק"ה.

כט וראה גם הערה 50 בשיחה המצוינת בהערה כד.

היתה לצורך הכלל, נבואה על עשרת השבטים. הוא מוסיף לכך משהו. חז"ל אומרים^{לה} שבאותו פרק נבאו ארבעה נביאים – מיכה, ישעיהו, הושע ועמוס – אבל ה' רצה את ארבעתם:

שהגם שכבר נבאו עוד שלשה נביאים באותו פרק, רצה ה' ששני נביאים ינבאו ביחוד לעשרת השבטים והם הושע ועמוס ושנים ינבאו ליהודה והם מיכה וישעיהו, ורצה ששני אלה יהיו מעשרת השבטים הושע היה משבט ראובן ועמוס היה מתקוע שהוא בחלק אשר ולא מצא אז מוכן ממנו בערך יתר העם, ואחר שהוצרך לשלחו בשליחות כולל הוסיף ברכה ושפע קדש על ההכנה המעטה שמצא בו וישפוך את רוחו עליו.

ה' לא מצא מישהו יותר טוב מעמוס, ואז הוסיף על הדברים הטובים שכן מצא בו. זהו כבר חידוש, לא בדיוק כמו האברבנאל שאומר שהוא היה 'פוסט' לגמרי. הרי ה' כן הסתכל בלב שלו וראה שהוא בחור טוב – זו הכנה מועטה, עליה ה' הוסיף "ברכה ושפע קדש".

טבע ונס־טבעי

כעת המלבי"ם טוען נגד האברבנאל: ומה שטען הר"א על שלא תמצא הנבואה באו"ה ולא בישראל אחר החורבן, הגם שאי אפשר שלא ימצא איש מוכן לזה.

האברבנאל מקשה על הרמב"ם: בפשטות, במשך אלפי השנים הללו ודאי היו צדיקים שמלאו את התנאים האלה, התעלו במעלות רוחניות. הוא רומז שאפילו אצל הגוים היו אנשים כאלה, ודאי לפי הרמב"ם עצמו שמאד העריך אותם^{לו}. הרי הרמב"ם עצמו נסה למלא את התנאים האלה, שהוא עצמו יהיה ראוי להיות נביא בישראל – הוא כמעט כותב זאת בפירושו^{לו}. ודאי ודאי היו כאלה שהיו ראויים

לה פסחים פז, א.

לו לכל זה ראה גם שיעור כ' טבת ע"ח (בספירת החכמה).
לו ראה המקורות שהובאו במאמר א"י השיל "ההאמין

ולכן לא יבחר ה' להשפיע רוח נבואה על איש רק בהיותו מזומן לה שאז יוסיף ברכתו בהכנה הנמצאת בו ביתר שאת ויתר עז להשלימו, כמ"ש אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה,

כעת המלבי"ם קצת מתקרב לרמב"ם, ואומר שבדרך כלל ה' כן אוהב שיש לאדם את כל ההכנות – גם מצד המזג וגם מצד הלימוד ותיקון המדות שלו – כי אז השראת הנבואה היא לא כל כך חידוש, וה' אוהב למעט בחידוש. על כך כתוב "יְהִיב חֶכְמָתָא לְחַפְיָמִין"^{לו} – לא שה' לא יכול לתת חכמה למי שאין לו חכמה, אבל הוא מעדיף לתת חכמה למי שכבר יש לו הכנה מסוימת, שהוא כבר חכם. המלבי"ם אומר שהדבר נכון באמת גם לגבי נבואה – בדרך כלל. אמנם הדוגמה של עמוס היא פשוט יוצאת מהכלל – 'יתכן שאתה יוצא מהכלל, עמוס הנביא' (קען זיין אז דו ביסט א יוצא מן הכלל, עמוס הנביא). אצל הרמב"ם היוצא מן הכלל הוא נמנע, וכאן המלבי"ם מסכים לאברבנאל שיתכן, כמו בעמוס, שיש נביא 'יש מאין'. מתי ה' עושה זאת? רק כשיש צורך גדול לדור – כשאינו מישהו יותר טוב.

אבל בעת שיצטרך ה' לשלוח נביא אל הדור ולא ימצא איש המוכן לזה בטבעו מלידה ומבטן ומהריון וע"י הכנתו, יבחר את אשר יקרב אליו מצד צדקתו ויגדל הנס, אין מישהו מוכן, אז מה ה' יעשה? ה' ודאי רואה ללבב – ורואה שזהו אדם טוב. בחור הגבעות שאמרנו – הוא הכי טוב שיש, מצד הפנימיות, שרק ה' רואה ללב.

נבואת עמוס – יוצאת מן הכלל

ומזה המין היה נבואת עמוס שלא נבא לצורך רק לצורך הכלל, עמוס אמנם דבר על עצמו – זו תכונה מסוימת, אופי מסוים, אבל הנבואה שלו עצמה

לד דינאל ב, כא.

מכל נביאי ישראל,

יש לעמוס מקום
מכובד ביותר –
אחד שאין לו שום
הכנה להיות נביא
וה' בורא אותו יש
מאין, בלי הכנה,
להיות נביא

שאינו לו שום הכנה להיות נביא
וה' בורא אותו יש מאין, בלי
הכנה, להיות נביא.

עמוס – נביא עם אורות דתה

אמרנו שאי אפשר לסיים
את הסוגיא בלי להסתכל בכתבי
הארז"ל מיהו עמוס – אולי שם
יש איזה רמז איך הוא יכול לקבל

נבואה בלי להיות ראוי לה? הארז"ל אומר^ט
שעמוס הוא "מן הנקדים" – מעולם הנקודים.
דברנו על העניין הרבה פעמים^מ – עולם הנקודים
הוא עולם התהו. עמוס הוא מאותם רפח ניצוצין
שנפלו לתוך העולם שלנו מעולם התהו, שיש
להם עוצמה רבה ביותר. יש ברפח כמה ניצוצין
שנבלעו בתוך הטומאה, נפלו לקליפות, אבל יש
גם כמה שבאופן יחסי עוצמת התהו נשארה בהם
אבל בלי שהוטמאו, הם לא הפכו להיות קליפות
קשות. זה בדיקת מה שהרבי אומר^{מא} שמישיח הוא
"אורות דתהו אבל בכלים דתיקון".

עוד משהו מעניין, שהארז"ל גם אומר^{מב}
שעמוס הוא גלגול של יאיר בן מנשה. זו אסמכתא
לכך שהוא מנוער הגבעות. מה הוא עשה? פתח
חווה. בעל החווה המקורי בתורה הוא יאיר בן
מנשה והארז"ל כותב בפירושו שעמוס הוא גלגול
שלו. אף על פי שעמוס הוא מתקוע, שבנחלת
שבט אשר על פי הרד"ק, ויאיר משבט מנשה.
מעניין ששני אלה שנבאו באותו זמן שייכים לעבר
הירדן: הושע בא מראובן^{מג}, אחד מהשבטים
שנחלו "נחלה מבהלת"^{מז} בעבר הירדן – ראובן,

ואף על פי כן ה' לא נתן להם –
מכאן סימן שלא כדעת הרמב"ם,
שאומר (לפי הבנת האברבנאל)
שאם אתה ממלא את התנאים
אתה מקבל אוטומטית נבואה^{לח}.
לשיטתו, זו הפרכת כל התיאוריה
של הרמב"ם.

על כך המלבי"ם כבר חולק:
אינו טענה, שממה שכתב
הרמב"ם שאי אפשר שינבא רק

המוכן לנבואה, לא נוכל להוליד שכל המוכן
לנבואה מוכרח שינבא, כי גם חלות הנבואות על
המוכן תלוי ברצון אלהי, כי גם המוכן לנבואה
אינו מוכן לזה כדברים המחזיזים בטבע, כי גם
נבואת המוכן הוא נס ופלא, רק שאינו נס גדול
כ"כ כנבואת הבלתי מוכן, כמו שהנס שישלח ה'
ברכה בזרע הארץ לעשות בשנה אחת תבואה
לשלוש השנים אינו נס גדול כ"כ כנס אלישע
שמעט השמן שבאסוך ימלא כל הכלים.

האמירה שרק מי שמוכן לנבואה יכול
להתנבא והקביעה שכל מי שמוכן יתנבא –
הן שני דברים שונים. הרמב"ם לא אומר שמי
שמוכן בהכרח יתנבא – גם הוא מאמין בה'
ובכך שבסופו של דבר הנבואה תלויה ברצונו.
קראנו לנבואה לפי ההכנה טבע, אבל הוא אומר
שבטבע יש 'צווי דינים', שני סוגי טבע. יש טבע
ממש מוכרח – אם אתה מוכן, אוטומטית
תקבל נבואה – אבל הנבואה היא לא כזה טבע.
זהו טבע רק במובן שיש כאן השתלשלות של
רצף, כפי שאמרנו קודם, ולא באיך-ערוך. יסוד
החסידות הוא שהאלקות היא באין ערוך.

יש לו המשך לגבי נבואתו שנתיים אחרי
הרעש, אבל זהו עיקר תורף דבריו. מה שנוגע
לעניינו – עמוס הוא היוצא מהכלל. מכל נביאי
ישראל, יש לעמוס מקום מכובד ביותר – אחד

ט ט שער הגלגולים הקדמה לו.

מ ראה גם חסדי דוד הנאמנים ח"ה עמ' 118.

מא שיחת כ"ח ניסן תנש"א.

מב שער הגלגולים דלעיל, בסמוך.

מג פסיקתא דרב כהנא פסקא כד את ט.

מד משלי כ, כא. וכדרשת חז"ל במדרש (במדבר רבה כב,
ח) על בני גד ובני ראובן. ויש להעיר שחז"ל (בראשית רבה
פג, א) דורשים פסוק זה גם על מלכי אדום בפרשת וישלח,
שרומים לעולם הנקודים, עולם התהו, כשמבואר בהר

הרמב"ם שזכה לנבואה" בספר היובל לל. גינזבורג (אליו
מפנה הרבי באג"ק ח"כ אגרת ד'תקטז, עיי"ש) וגם מה
שטען עליו האברבנאל בהקדמתו לפירוש המו"נ.

לח וראה גם תנדב"א פ"ב פ"ד.

לגמרי, בצפון. [הרי אמרו לו שהוא מיהודה ולמה מתנבא על ישראל?] נכון, מקורו ביהודה, לכן אמרתי שכך יותר מסתבר – אבל כאן הרד"ק כותב שבא מאשר. [זאת אומרת שלא נכון?] לא משנה, העיקר שתקח את אותו מקום, צריך לרשת אותו – שיהיה אצלנו.

[היום יש ביטוי על מישהו 'עמך', פשוט, שהוא 'עמוס']

אם אתה אומר זאת, נעשה את הגימטריא החותמת: שתי המלים הראשונות הן "דברי עמוס" ושתי החותמות "הוי' אלהיך" (שאמרנו שיחודי). ביחד שוה 484, שלמות של 22 ברבוע. רק עמוס שוה 176. זו דוגמה שהוא גם אורות דתו וגם בכלים מרובים דתיקון – זהו המספר הכי גדול בתורה (פסוקי פרשת נשא), בתהלים (פסוקים בפרק קיטי) ובגמרא (דפי בבא בתרא, בהשגחה פרטית¹⁹) – 176 עולה ח"פ 22.

בתוך עמוס, רק עמ עולה ה"פ 22 וזו עוד ג"פ 22. כלומר, ה-8 מתחלק ל-ה ו-ג, כמו "ביום הגמל את יצחק"²⁰ שדורשים²¹ על מילת יצחק ביום השמיני, ביום ה-8 – ח בחלוקת חתך זהב של 8 – מל את יצחק. ה-8 פעמים 22 בחלוקת חתך זהב. יש עוד שם בתנ"ך ששוה עמוס – עמינדב, אבא של נחשון²². עמינדב מצד החסד, שהתנדב²³, ועמוס מצד הגבורה – אבל בשניהם אותה חלוקה, מתחיל עמ, שני 'עמך', ה"פ 22 וממשיך בעוד ג"פ 22.

עיקר הפלא: "אלהיך" עולה ג"פ 22, אז עמוס-אלהיך עולה 11 פעמים 22 וממילא גם דברי-הוי' עולה 11 פעמים 22, בדיוק אותו מספר. זהו עיקר הפלא, שה-22 ברבוע מתחלק ממש חצי-חצי. ממש מכוון יותר בתחלת וסיום ספר עמוס, "נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן".

גד וחצי המנשה – איפה שהיה יאיר בן מנשה. עמוס לא מהשבטים האלה, אבל אם הוא גלגול של יאיר – שניהם מאותו מקום, גם יחסית עולם התהומה. כלומר, עמוס הוא נביא עוצמתי. אם כך, למי מהשופטים הוא דומה? [יפתח.] בדיוק, הוא דומה ליפתח הגלעדי. עמוס נביא ויפתח שופט, אבל גם יפתח הוא אחד שה' רואה שהוא צדיק בלב – יפתח מגיע עם הנתונים הכי לא טובים והכי לא ראויים לעשות אותו שופט של עם ישראל, ולמרות זאת אותו ה' ממנה. לפי האברבנאל כל השופטים הם חלק משושלת הקבלה דרכה עוברת התורה²⁴ – כל התורה כולה מגיעה דרך יפתח, לשיטתו (ולא כשיטת הרמב"ם²⁵). יפתח בין השופטים ועמוס בין הנביאים הם אותה בחינה – האריז"ל לא כותב כך, אבל כך יוצא.

למדנו לאחרונה²⁶ – בדברי הרבי²⁷, שמביא מתורה אור²⁸ – ששתי הנשמות החשובות של תהו שירדו לעולם הזה הן חנוך ומשה רבינו, שירדו לתקן את העולם בגלל עוצמתן. כאן מפורש באריז"ל שגם עמוס מעולם התהו, מן הנוקדים – נשמה נקודתית עם הרבה עוצמה. הוא ירד בשביל לנבא – גם את הדברים הלא-טובים, אבל בסוף יתהפך הכל לטובה, כמו הפסוקים הטובים שהזכרנו מסיום הספר.

רמזי סיום

[שאלה: יש ליד תקוע ביהודה כפר ערבי עם מבנה שאומרים שהוא קבר עמוס. מתאים?] בפשט הוא מיהודה. נחלת אשר היא במקום אחר

(ח"ב קיא, א - ובכ"מ - ובקשר לפסוק "נחלה מבהלת") ובאריז"ל (ע"ח ש"ח פ"ד ועוד).

מה וראה בשיעור ו' ניסן ע"ח.

מו - ראה סוף הקדמת אברבנאל לספר שופטים.

מז - שלא מנה אותו בשושלת מסירת התורה בהקדמת היד החזקה ובהקדמת פירוש המשניות.

מח - שיעור כ' מנחם"אב.

מט - שיחת כ' מנחם"אב תשל"ב (תפארת לוי יצחק סימן רנח).

נ - תו"א שמות נא, ד.

נא - ראה שעשועים יום יום פרשת נשא.

נב - בראשית כא, ח.

נג - תוספות שבת קל, א ד"ה "שש אנכי" בשם המדרש.

נד - שני השמות - עמוס ועמינדב - ציונו על ידי בעלי המסורה כסימן למספר הפסוקים בפרשת נשא.

נה - מאמר "מאה קשיטה" לרמ"ע מפאנו סימן יט.

שיעור

הילולת רבי לוי יצחק שניאורסון

תשובה שלמה

קיצור מהלך השיעור

ביום ההילולא של רבי לוי יצחק שניאורסון, אביו של הרבי מליובאוויטש, העביר הרב שיעור ארוך ומעמיק על **עבודת התשובה** – פתיח מתאים לחדש **אלול**, שאנו עומדים בשעריו. אחרי הקדמה בענין **הקשר בין הרבי לאביו** ישנו לימוד מסודר של **אגרת התשובה**, הערת **רבי לויק** עליה וביאורי **הרבי** על דברי אביו: **פרק ב עוסק במדרגות של תשובה** שמפרט אדמו"ר הזקן – **תשובה תתאה ותשובה עילאה** בתניא, ועוד שתי מדרגות בעל-תשובה בלקוטי תורה. **פרק ג** הוא דיוק של רבי לויק בלשון אדמו"ר הזקן, הדורש את הביטוי **"באר היטב בהרחבת הביאור"** על מדרגות התשובה. יש בפרק הסבר מעמיק **לחיות התפלה** שמפעמת **בקבלת-עול**, תוספת העמקה בסוד **הבארות שחפר יצחק** וחיודש גדול לפיו תשובה תתאה מיועדת **לאומות העולם** ותשובה עילאה **לישראל**. **פרק ד**, הסוקר את חיודשי הרבי על דברי אביו, פותח **בביאור עסיסי** של תשובה תתאה ותשובה עילאה ככוונות **המקלחת והמקוה**; מפרט את העבודות השונות של ארבע המדרגות; ובעיקר מציג מזויות שונות את **סוד תודעת השלמות** (החשיבה ההוליסטית) שמלווה את התשובה בכל דרגותיה. לקוצר היריעה יש הוספות רבות שלא נכנסו כאן – השיעור השלם נשלח ברשימת התפוצה אליה ניתן להרשם בדוא"ל itiel@pnimi.org.

פה הוא לקשר בין האבא לבין הבן – היתה קצת התוועדות הבקר אחרי התפלה, בה הסברנו ש"בן יכבד אב"^א ושהכיבוד-אב הכי גדול של הרבי, הבן, הוא ההשקעה הרבה שלו לבאר בעומק את דברי

נרשם ע"י איתאל גלעד. לא מוגה מאד. שיעור שבועי עקב. מוצאי כ' מנחם-אב תשפ"א – כפ"ח. א מלאכי א.ו.

א. "בן יכבד אב" – רבי לוי יצחק והרבי

[נגנו ניגון ההקפות].

נלמד הערב, מה שהגענו אליו בהשגחה פרטית, בתפארת לוי יצחק – ביאורי רבי לוי יצחק באגרת התשובה בתניא עם הביאורים הרחבים והמעמיקים של הבן שלו, הרבי. כל הענין

אותו. המזל של רבי לוי'ק הוא שיש לו כזה בן – המזל הזה מאיר תמיד, ובמיוחד היום, שנת ה-**מזל** מהסתלקותו בשנת תש"ד. לחיים לחיים. כשבאים ללמוד תורה של ר' לוי'ק כדאי להקדים את הניגון שלו – ניגון ההקפות שהוא נהג לשיר ונודע על שמו – אותו שרנו עכשיו, וגם ניגון של הרבי. יש לרבי כמה ניגונים, אבל הניגון הוא שאמיל, שגם מתאר את המצב של אביו בשנים האחרונות, בהן היה בגלות בגלל מסירות הנפש שלו על אידישקייט. הניגון הזה, יותר מכל ניגון אחר, הוא גם ניגון געגועים של בן לאבא ואמא שלו שלא זכו להשתתף בחתונתו וכו' וכו'. [נגנו שאמיל].

ב. מדרגות של תשובה (אדמו"ר הזקן)

"התחלת מצות התשובה ועיקרה"

הגענו לקטע הרביעי בתפארת לוי יצחק על התניא¹, בו הוא עוסק בתחלת פרק ד באגרת התשובה. אחרי שאדמו"ר הזקן גמר להסביר (בעיקר בפרקים ב-ג) את ענין תעניות התשובה בספרי המוסר וגם בספרי הקבלה, אמאליקע-תשובה (תשובה כפי שעשו פעם), הוא אומר שכל זה אינו חלק מהתשובה עצמה, אלא שייך רק לגמר הכפרה, אבל עצם התשובה היא בלב. נקרא בפנים:

ואולם כל הנ"ל הוא לגמר הכפרה... אחר התשובה... אמנם התחלת מצות התשובה ועיקרה

תשובה היא מצוה. הרמב"ם² לומד אותה מ"התודו"³, יש לה שייכות לוידוי, אבל העיקר הוא התשובה בלב ובלעדיה גם היודוי לא שוה כלום⁴ (כפי שמסבירים האחרונים גם בדעת

אביו. מכיון שהדברים נכתבו, נצלו והגיעו אליו בזכות אמא שלו, יש פה כיבוד של שני ההורים – "כבד את אביך ואת אמך"⁵. אנחנו מסבירים תמיד⁶ שההורים נותנים את התוקף לבן והבן נותן להם בחזרה, כאור חוזה, את הכבוד-הכובד. כבודה היא רכוש, התפשטות – הכבודה של האבא היא הבן שלו, במיוחד כשהבן מכבד אותו בכוונה. כתוב ש"אין כבוד אלא תורה"⁷ – אין לך כיבוד אב כמו התורה הזאת שהרבי מסביר את דברי אביו ומעמיק בהם מאד.

דבר ידוע, גם לאבא וגם לבן, שהסגנון שלהם הוא סגנון אחר – "אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד"⁸. אברהם ויצחק הם אבא ובן, אבל הסגנון שלהם שונה, לא אותו דבר, כפי שנראה לקמן. אף על פי כן, בסגנון האחר של הרבי, הוא לגמרי מכבד את אביו, עם הסגנון המקורי שלו. הסגנון של אבא שלו הוא סגנון של קבלה, והסגנון של הרבי הוא כמובן חסידות, אבל גם בחסידות גופא יש הרבה סגנונות, והסגנון של הרבי בחסידות הוא סגנון מיוחד – סגנון פרטי לגמרי. אין מישהו לפניו בין הרביים שיש לו סגנון כמו שיש לרבי בביאור הדברים על דרך החסידות. גם אין אחד בין הרביים שמשתמש בסגנון כל כך קרוב לסגנון האריז"ל ושאר כתבי הקבלה כמו רבי לוי'ק. האבא בעצמו כתב לבנו⁹ הצעה-בקשה – אולי תתבל את הביאורים שלך ברמזי קבלה, יעשה אותם יותר געשמאק... כל אחד בסגנון שלו הוא חידוש גמור, אבל דווקא ככה הבן מכבד את האבא.

בכל אופן, הסגנון קשור לשרש הנשמה. יש כאן אבא ובן, קשר עצמי, למרות זאת הסגנון שלהם אחר, ואף על פי כן הסגנונות מתחברים לגמרי – חבור שנעשה בעצם בזכות הבן, הרבי, שדואג לפרש לעומק את דברי אביו וכך לכבד

ב שמות כ, יב; דברים ה, טז.

ג מצות כבוד הורים עמ' מט ובכ"ד.

ד אבות פ"ו מ"ג.

ה סנהדרין פט, א.

ו לקוטי לוי"צ אג"ק עמ' שד"שח.

ז סימן רעט.

ח הלכות תשובה פ"א ה"א (וראה שם פ"ב ה"ב). סה"מ מ"ע עג.

ט במדבר ה, ז.

י הלכות תשובה פ"ב ה"ג (אבל ראה לקו"ש חכ"ז בחקתי

דברים שהם גמר הכפרה, אלא: ההכרח לבאר היטב בהרחבת הביאור. בהקדים מ"ש בזה"ק בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד.

הרבי מדייק שלא כתוב כאן 'צריך לבאר' וכיו"ב אלא 'ההכרח לבאר' – כדי לקיים כדבעי את "התחלת מצות התשובה ועיקרה לשוב עד ה' באמת ובלב שלם" הכרחי לבאר את עומק מושג התשובה, גם בדרגות הגבוהות שלו. צריך לדעת מהי תשובה, להיכן לשוב ואיך לשוב.

ההקדמה לביאור הזה (כפי שמדייק כאן הרבי, שהביאור על דרך הסוד כאן אינו התכליתי, אלא הקדמה הכרחית) היא ביאור מלת תשובה על דרך הסוד. רואים כאן שרובד הסוד בנוי על גבי הרמוז. הסוד הוא בעצם לנתח

את המלה לפי האותיות שלה, על דרך הרמוז, ומכך להגיע לסוד העמוק של התשובה: תשובה ה'.

ה-ה צריכה לשוב. איזו ה? לאן היא צריכה לשוב? אם התשובה היא "עד הוי' אלהיך", היינו עד שם הוי' בו יש שתי אותיות ה. כבר סימן לשתי מדרגות תשובה:

ה' תתאה תשובה תתאה. ה' עילאה תשובה עילאה.

ה תתאה צריכה לחזור ל-ז שמעליה, ומכיון שה-ז מחוברת ל-ה ול-י שמעליה, לשרש העליון, צריך לחבר אותה בעצם לכל ה-ה – זו תשובה תתאה, לחבר-להשיב את ה-ה תתאה למקור, ה-ה צריכה לחזור הביתה. בנוסף אליה יש גם ה עילאה, בינה, שצריכה להתחבר ל-י שמעליה, בסוד "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין"^{טז}. את

בחסידות גופא יש

הרבה סגנונות,
והסגנון של הרבי
בחסידות הוא
סגנון מיוחד –
סגנון פרטי לגמרי.
אין מישהו לפניו
בין הרביים שיש
לו סגנון כמו שיש
לרבי בביאור
הדברים על דרך
החסידות. גם אין
אחד בין הרביים
שמשתמש בסגנון
כל כך קרוב לסגנון
האריז"ל ושאר
כתבי הקבלה כמו
רבי לוי'ק

הרמב"ם^{טז}). והתשובה בלב היא: לשוב עד ה' באמת ובלב שלם.

תשובה היא לשוב אל המקום בו היית בתחלה והתרחקת ממנו. התרחקות מהבית, כמו משלי הבעל שם טוב^{טז} על בן מלך שהתרחק ביותר והגיע למדינת הים, וכמעט שכח לגמרי את כל נימוסיו, את המוצא שלו, את אבא שלו. אם כן, התשובה קשורה גם למה שדברנו קודם על כיבוד אב. כיבוד אב מתחיל מכך שאתה זוכר את האבא, את מעלותיו ואת הגדולה שלו – וכעת אתה כבר רוצה ומשתוקק לראות אותו שוב, אחרי כל כך הרבה שנים שלא נפגשתם. זהו פשט המלה תשובה – לחזור הביתה.

צריך לשוב "עד ה'" – זהו

הביטוי המקורי, "שובה ישראל עד הוי' אלהיך"^{טז}. ידוע פירוש הרב המגיד^{טז}, לשוב "עד [ש]הוי' [שמעל הטבע, יהיה] אלהיך [הטבע שלך, אלהים בגימטריא הטבע]"^{טז}. כלומר, תשובה היא לחזור ולעזוב את הטבע שלך עד למקום בו הוא היה במקור – לעזוב את הטבע ("אלהיך") עד לדרגת האבא ("הוי'"), עד שתאמץ את הטבע של אביך.

תשובה תתאה ותשובה עילאה

בשביל התשובה הזו לא די בצומות וכו',

שיחה ב).

יא ראה לקו"ש חל"ח פרשת נשא שיחה א, וש"נ. יב ראה בעש"ט עה"ת פרשת ויקרא אות י ובנסמן שם במקור מים חיים אות ח.

יג הושע יד, ב.

יד ראה אוה"ת דרושים לשבת תשובה ד"ה "שובה ישראל" (והשווה לוח "היום יום" ג' תשרי).

טו פרדס רמונים שיי"ב פ"ב; תניא שער היחוד והאמונה רפ"ו.

טז ראה זהר ח"ג רצ, ב; זהר ח"א ככג, א.

כל זה צריך להסביר.
עד כאן הקטע מהתניא.

תשובה ובעל תשובה

"בעל תשובה תתאה" הוא ה"ז שיורדת להתחבר ל"ה תתאה ו"בעל תשובה עילאה" הוא ה"י שיורדת להתחבר ל"ה עילאה. אם גם כל "בעל תשובה" הוא עוד עליה כמו שהסברנו את "בעל תשובה תתאה" כעלית ה"ז ל"ה עילאה), אז "בעל תשובה עילאה" הוא התבטלות ה"י מממד הנקודה המצוירת שבה ועליה לדרגה של נקודה פשוטה, ללא שום ממדים וללא שום ציור כלל וכלל¹. בעצם, ה"י חוזרת לקוצו של י, תיקון האצילות שבנפש.

ג. "לבאר היטב בהרחבת הביאור" (רבי לוי יצחק)

על פי פשט העיקר כאן בקטע הוא הווארט בסוף, שיש שתי תשובות – תשובה תתאה, תשובה תתאה, ותשובה עילאה, תשובה עילאה. אבל רבי לוי'ק מדייק תמיד בלשונו המדויקות של ספר התניא, וכאן הוא עומד על הביטוי "לבאר היטב בהרחבת הביאור". לרבי יש כאן ביאור רחב, כמה עמודים טובים, אותו נאמר בעל פה, אבל את הפירוש הקצר של רבי לוי'ק, בעל ההילולא, כדאי שנקרא בפנים:

ב'הלשונוות, לבאר היטב, בהרחבת הביאור, אלה שתי מדרגות, כאשר "הרחבת הביאור" יותר מ"לבאר היטב", כמובן. רבי לוי'ק מסביר שבסגנונו רומז אדמו"ר הזקן לשתי המדרגות שיכתוב בסמוך:

יש לומר לנגד הב' בחינות תשובה שנקט אחר כך, תשוב ה' תתאה, תשוב ה' עילאה.

"באר היטב" – תשובת המלכות

רבי לוי'ק מסביר ש"באר" היא המלכות, תשובה תתאה, ו"היטב" הוא היסוד, בעלה של המלכות, בעל תשובה תתאה:

ה' תתאה הוא מלכות. ובה הוא באר היטב, באר מלכות, היטב יסוד ז"א הנקרא טוב (והוא תשובה תתאה). [באר] ה' תתאה דמלכות, היטב

כאן אדמו"ר הזקן מדבר על שתי מדרגות של תשובה, כפשט הזהר¹. רבי לוי'ק יזכיר דרוש של אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה², בו מדובר על שלש או אפילו ארבע³ מדרגות של תשובה. גם שם הוא קורא להן "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", אבל ביניהן – מעל "תשובה תתאה" – הוא מוסיף מדרגה של "בעל תשובה תתאה" ומעל "תשובה עילאה" מדרגה של "בעל תשובה עילאה". אם "תשובה תתאה" היא ה תתאה ו"תשובה עילאה" ה עילאה, הרי ש"בעל תשובה תתאה" הוא ה"ז ו"בעל תשובה עילאה" הוא ה"י. ב"בעל תשובה" יש בעצם שני כיוונים. זו נקודה חשובה ומיוחדת: כשאני אומר תשובה תתאה אני אומר ש"ה תתאה עושה תשובה – כמו שאני אומר 'אני עושה תשובה', 'אתה עושה תשובה' – התשובה היא העלאה, חיבור למקור. אבל כשאני אומר בעל תשובה עילאה או בעל תשובה תתאה אני יכול להתכוון לשני דברים – או שהבעל יורד להתחבר עם אשתו, או שהבעל עולה לאמא שלו, למקור שלו. אם מדובר ב"ז שבשם, או ש"בעל תשובה תתאה" יורד להשפיע למלכות, ל"ה תתאה, או שהוא עולה ל"ה עילאה, לאמא.

כלומר, מצד אחד "בעל תשובה" יכול להיות חלק מתהליך בו הכל עולה – ה תתאה עולה להתחבר עם ה"ז, וה"ז עולה להתחבר עם ה עילאה, ו"ה עילאה מתחברת עם ה"י (חבור בדרך ממילא, כמו שנסיב, לא צריך מאמץ ב"תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין"). או, בכיוון אחר, "בעל תשובה" הוא בעל שמתייחד עם אשתו –

יז זח"ג קכב, א; פט, ב; ז"ח רות פב, ג.

יח ד"ה "מה טובו" – בלק עג, א ואילך.

יט כל הדרוש שם עוסק בשלש מדרגות של תשובה, אך בסיומו (עה, ב) מוסבר שיש בעצם ארבע מדרגות – המצוינות בפנים בסמוך.

האדם, ה'אני' שלו, הוא המלכות שלו. ראשית התשובה היא שהמלכות, ה'אני' הזה, תשוב למקורה, תצא מהאגואיסיטיות שלה, שהיא פגם המלכות, ותחזור להיות בטלה. הרי כל מדרגות התשובה, בפרט בדרך חב"ד, הן מדרגות בטול – בטול מעל בטול. כפי שהרבי יסביה, תשובה תתאה היא בטול היש, בטול העבד לאדון. לעבד יש ישות, אבל הוא צריך לכפות אותה ו"לקבל עול מלכות שמים" – הוא לא יוצא מהישות שלו לגמרי, אבל הוא בטל לאדון. התבטלות לאדון היא המדרגה הנמוכה, הבסיסית, של בטול.

במצב הזה, אותו 'אני' גם מתפלל. התקון המוחלט של ה'אני' הוא להיות כל הזמן בתנועה של תפלה, "ואני תפלה"^{כב}, 'תפלה מתמדת'^{כג}. המצב של תפלה בנפש הוא "כעבדא קמיה מריה"^{כד} – שאתה עומד לפני ה' כעבד לפני אדונו. תיקון המלכות, תשובה תתאה, בא לידי ביטוי בכל המצוות, אבל בפרט ב"סור מרע", כמו שיביא הרבי מהדרוש שהזכרנו בלקו"ת. לעבד יש יראת המלכות, הוא עומד בבטול לפני האדון שלו, אבל חשוב מאד לדעת שבפנימיות היראה הזו היא תפלה. לא תמיד מבינים שהדברים האלה הולכים יחד, אבל זו הפנימיות של קיום המצוות בקבלת עול מלכות שמים, בפרט מצוות לא תעשה, לא למרוד במלך, מצוות של "סור מרע" – הביטוי הפנימי של קבלת-עול הוא שאתה מתפלל, שאתה שופך שיח, שופך את הנפש, "שפכי כמים לבך נכח פני אדני"^{כה}.

זו נקודה חשובה ביותר: אדם שלא מתפלל, שלא בא לו להתפלל, יש שאלה גדולה לגבי המצוות שהוא עושה, לגבי הנחת התפילין שלו בבקר. כמובן, מדובר באחד שיש לו כח להתפלל, והוא מסתפק רק בהנחת תפילין. אם אין לו כח

הוא בעל תשובה תתאה, יסוד שהוא בעל דמלכות^{כז}].

הוא אפילו לא כותב את הפשט – באר היא מלכות^{כח} שיש בה כח להעלות מ"נ. הדוגמה היא בארה של מרים הנביאה, עליה נאמר "אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה"^{כט} – שירת הבאר היא העלאת מ"נ מיסוד הנוקבא^{כו}. איך יודעים שהיסוד הוא "היטב"? רבי לויק אומר הכל בקיצור, זה סימנו. הפסוק, שלא מביא, הוא "אמרו צדיק כי טוב"^{כז} – ה"צדיק יסוד עולם"^{כח} הוא "טוב", היטב. הכינוי "טוב" רומז שהבעל, בעל תשובה תתאה, לא דואג לעצמו בעליה אל אמו, אלא יורד אל אשתו ומיטיב-משפיע לה. אכן, גם העליה שלו אל אמו כלולה ב"טוב" שלו – הוא "טוב לשמים וטוב לבריות"^{כט}, "טוב לשמים" של הצדיק היינו העליה לאמא שלו וה"טוב לבריות" הוא שיוורד אל אשתו. זהו כלל גדול, שכל אדם נשוי צריך להיות בבחינת "הוכפל בו כי טוב"^ל – "טוב לשמים וטוב לבריות".

והיינו לחבר מלכות ה' תתאה ביה"^ל, כמ"ש לקמן בפ"ח [ועיין בסבא דמשפטים דק"ו ע"ב. ובלקו"ת בד"ה מה טובו ע"ש].

סך הכל של תשובה תתאה הוא להחזיר הביתה את ה'ה תתאה שירדה – לחבר אותה ליהו (וכמו שראינו, בהדרגה, קודם עם ה'ו, ואחר כך ה'ז מתחברת עם ה'ה עילאה, שמתחברת אוטומטית עם ה'ז).

בטול היש ותפלה

תשובה תתאה מתחילה כשאתה במלכות – המלכות שלך. במלים פשוטות, האגו של

כא ראה זהר ח"ג קנ, א; מאו"א מערכת ב' ס"א וביאור נתיב.

כב במדבר כא, יז. וראה תענית ט, א.

כג וראה לקו"ת חקת עה"פ – סד, ב ואילך.

כד ישעיה ג, י.

כה משלי י, כה.

כו קידושין מ, א.

כז בראשית רבה ד, ו.

כח תהלים קט, ד.

כט ראה הטבע היהודי מאמר "התפלה המתמדת".

ל שבת י, א.

לא איכה ב, יט.

הקריאה השבת – "ארץ אשר הוי' אלהיך דרש אתה תמיד עיני הוי' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"^{מא}. אנחנו כבר נכנסים ל"אחרית שנה", לסוף השנה, ויש כאן קשר לראש השנה. הענין הזה של הארץ שלנו יתגלה רק כשהיא תגיע עד הפרת, עד רחובות הנהר, עד אמא עילאה. אותו "רחובות הנהר" שכתוב אצל שאול הוא-הוא הבאר השלישית של יצחק שנקראת "רחובות"^{מב}, וגם היא שייכת לבינה, ל-ה עילאה^{מג}.

באר מרים ובארות יצחק

יש משהו עצמי שמקשר בין המושג באר לביאור. כשהרב מבאר לתלמידו נושא עמוק וקשה להבנה הוא חופר באר. בתורה יש שתי דמויות שקשורות לבאר. הזכרנו את מרים הנביאה, באר מרים, אבל עוד לפני כן – מקור המושג באר נמצא אצל יצחק אבינו (אחד מהשמות של בעל ההילולא, לוי-יצחק), שעבודתו היא לחפור בארות^{מד}. באר היא יסוד נוקבא, היסוד של ה עילאה או של ה תתאה – בתוך כל ה יש באר. יחסית, בארה של מרים היא הבאר של הנוקבא דז"א, המלכות – הנביעה הפנימית בעמידת העבדא קמיה מריה שהזכרנו קודם, השתפכות הנפש, "שפכי כמים לבך", באר שנובעת מתתא לעילא. לעומת בארה של מרים, הבאר של אמא עילאה היא הבאר של יצחק, שמדתו גבורה, סוד "אני בינה לי גבורה"^{מה} – במיוחד הבאר השלישית שלו.

כתוב "ויחפרו עבדי יצחק... באר"^{מו} – זו הבאר הראשונה שלו, שרבו עליה, ולכן היא נקראת עשק. גם על הבאר השניה שהם חפרו רבו,

– "אונס רחמנא פטריה"^{לב}. אבל הסימן שעשה את המצוה – שבא לו להתפלל, זו הפנימיות.

"בהרחבת הביאור" – תשובה עילאה

עד כאן הוסבר הביטוי "באר היטב". כעת הוא ממשיך:

בהרחבת הביאור הוא לנגד תשוב ה' עילאה דבינה. כי בינה הוא בחינת רחובות, רחובות הנהר, הבאר השלישית שחפר יצחק שקראו רחובות.

"הרחבת הביאור" רומז לכינוי מובהק של הבינה – רחובות^{לב}. "רחובות" מופיע בתורה קודם כל אצל המלך "שאול מרחובות הנהר"^{לז}, היסוד דתהו, הששי בשבעת מלכי התהו. "שאול מרחובות הנהר" הוא שרש המלך הראשון של עם ישראל, המלך שאול^{לח}, שיחסית לדוד מלכא משיחא הוא מלך של תהו, לכן הוא לא מחזיק מעמד. המלכות האמתית שמחזיקה מעמד היא של המלך שירוש אותו, דוד המלך, שמאד מכבד אותו כאבא, בהיותו חמיו – אבי מיכל אשתו. השרש הרוחני של נשמת שאול הוא דווקא של אותו מלך ממלכי אדום, "לפני מלך לבני ישראל"^{לו} – שאול מרחובות הנהר.

בפשט, רחובות הנהר היינו נהר פרת^{לז}, נהר רחב, "הנהר הרביעי הוא פרת"^{לח}. פרת הוא העליון מארבעת הנהרות שיצאו מהנהר שיצא מעדן, עליו כתוב "ונהר יצא מעדן להשקות את הגן"^{לט} (כפי שמוסבר^מ על דיוק לשון הפסוק "הוא פרת"). לכן באמת ארץ ישראל חייבת להגיע עד הפרת, בשביל להגשים ולגלות לעיני כל את הענין הרוחני שלה, עליו נקרא בסוף

לב בבא קמא כח, ב ועוד.

לג זהר ח"ג קמב, א.

לד בראשית לו, לז; דברי הימים"א א, מח.

לה ע"ח ש"ח פ"ד (מ"ת).

לו בראשית לו, לא; דברי הימים"א א, מג.

לז כפי שמתרגמים אונקלוס ויב"ע.

לח בראשית ב, יד.

לט שם פסוק י.

מ בכורות נה, ב.

מא דברים יא, יב.

מב בראשית כו, כב.

מג ראה זהר ח"א קמא, ב.

מד תו"א ותו"ח ר"פ תולדות. לקו"ש חט"ו פרשת תולדות שיחה א.

מה משלי ח, יד.

מו בראשית כו, יט.

שלהם הוא לחפור בארות, לגלות מיין נוקבין מתוך המציאות, מתוך הנשמות, נביעה מתתא לעילא שבדרך כלל לא יודעים מאיפה מגיעה, כי בסופו של דבר היא באה מהעל-מודע לגמרי¹¹. הם מנסים ללכת בדרך הרבי שלהם, הם עבדים נאמנים שבטלים לאדון, והם חופרים בארות. אבל לא יעזור להם – חבל... כל הבארות שכתוב בהן "ויחפרו" לא מחזיקות מעמד – הראשונה עשק והשניה שטנה¹². אחר כך כתוב "ויעתק משם" לשון יחיד, יצחק בעצמו. כלומר, יצחק מגיע למסקנה ש'לא יעזור, אני צריך בעצמי לעשות את העבודה'. כמו שהתווכחו עם הרבי מי יביא את המשיח – הרבי, או החסידים. יצחק מגיע בסוף למסקנה שלא יעזור, הוא צריך לעשות בעצמו, ואז "ויעתק משם", הוא נעתק מכל הדרך שלו עצמו, צריך לשנות סגנון, לעבור פאזה למקום אחר לגמרי, ולקיים בעצמו "ויחפרו". הוא חופר "באר אחרת", מין אחר, סגנון אחר של באר, "ויקרא שמה רחובות" ואז "ויאמר עתה הרחיב הוי' לנו ופרינו בארץ". אם כן, התחלנו לבאר ולדרוש דרוש שלם, כשהמושג ביאור בכלל הוא מלשון באר. יש את הבאר של מרים ויש את הבאר של יצחק, כשאצלו מדובר דווקא בבאר השלישית, אותה חפר בעצמו. עשק ושטנה הן כנגד ה תתאה וזו, ורק כשיצחק מגיע ל"ויעתק משם", לבאר השלישית, הוא מגיע לדרגה העצמית שלו, "אני בינה לי גבורה" כנ"ל, ה עילאה. הרחבנו לבאר שתשובה עילאה היא הבאר של יצחק, "רחובות", הנקראת כאן ו "הרחבת הביאור" – הבאר "רחובות". כמו שמסביר כאן הרבי, יש בבאר השלישית גם העלאת מ"נ מיסוד אמא, תשובה עילאה, וגם את הטפה הזרעית של

וקראו לה שטנה¹³. הרמב"ן מסביר¹⁴ שבארות יצחק הן רמוז עיקרי בתורה לבית המקדש. אנחנו אחרי תשעה באב, בשבע דנחמתא על חורבן "מקדש אדני כונונו ידיו" מט, יבנה המקדש במהרה בימינו. רוצים להגיע, סוף כל סוף, אחרי חורבן שני בתי מקדש – שהראשון רמוז בבאר עשק והשני בבאר שטנה – לבאר השלישית, לבית שלישי. הבאר הראשונה, שהחריב נבוכדנצר, היא עשק. הבאר השנייה, שהחריבו טיטוס והרומאים, היא שטנה – השטן, אדום. למה בית שני נחרב? כי רבו¹⁵. אם רבים על בית המקדש – זהו כבר סימן שלא הולך להחזיק מעמד.

אחרי שתי הבארות האלה כתוב "ויעתק משם" נא – "ויעתק" אומר שהוא נעתק, הגיעה לדרגת עתיק, פנימיות הכתר, סוד התענוג. ב"ויעתק משם" מגיע יצחק, לשון צחוק ושעשועים, לשרשו, שהוא גם הסגנון המיוחד שלו. אמרנו שהסגנון של יצחק הוא לא הסגנון של אברהם וגם לא הסגנון של בנו יעקב – זהו סגנון מיוחד שלעתידי לבוא, אז יאמרו ליצחק דווקא "אתה אבינו"¹⁶. לעתיד לבוא היינו הבינה¹⁷, סוד "אני בינה לי גבורה" כנ"ל, והשרש שלה הוא בעתיק (שמתגלה באמא¹⁸). אז כתוב "ויחפרו באר אחרת"¹⁹ – יצחק חפר באר מסוג אחר, מעולם אחר.

יש דיוק חשוב בפסוקים האלה, שעל שתי הבארות הראשונות כתוב "ויחפרו", עבדי יצחק, לא הוא עצמו. יצחק הוא רבי, יש לו חסידים, השלוחים של הרבי, שרוצים לקיים את דברי הרבי – ללכת בדרכיו וליישם את השאיפות שלו. עבדי יצחק יודעים שהענין של הרבי

מז שם פסוק כא.

מח בפירושו על בראשית כו, כ.

מט שמות טו, יז.

נ ראה יומא ט, ב. וראה עוד גיטין נו, א ואילך.

נא בראשית כו, כב.

נב ישעיה סג, טז. שבת פט, ב. וראה עוד בארוכה במעין גנים שמות עמ' כז ואילך.

נג ע"ח שט"ו פ"ה.

נד ראה זהר ח"ג קענה, ב.

נה ראה שיעורים בסוד ה' ח"ב עמ' מב.

נו רק אחרי שיצחק חופר בעצמו יש באר של העבדים שמתקיימת – "ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים. ויקרא את שמה שבעה על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה" (בראשית כו, לב'לג).

מדברים עליה^{סג} – בשביל שהתורה תהיה נגישה ומובנת לכל באי עולם, לכל עמי הארצות, לכל אומות העולם, כל אחד בשפה שלו.

יוצא מכאן ווארט חשוב מאד בפני עצמו – שתרגום וכתיבת־הדפסת התורה (היום הכתיבה היא הדפסה, פרסום באותיות דפוס) לכל עם בלשונו, הם תשובה תתאה, בסיס התשובה שלנו. שוב, "באר היטב" היינו תורה לגויים, לכולם, והאחריות שלנו היא לדאוג לכך – זו ה"תשובה תתאה" שלנו, לדאוג לכולם. למה? כי ה' ברא את הגוים האלה לכבודו, כמו כל מה שברא – "לא בראו הקב"ה אלא לכבודו"^{סד}. יוצא מכאן שהדאגה שלנו לכבודו של ה', קידוש השם בעולם, היא תשובה תתאה.

מהי תשובה עילאה, "בהרחבת הביאור"? זו כבר מדרגה של "ויעתק משם" – בכל זאת אנחנו העם הנבחר, נבדלים לגמרי, "קדש ישראל להו' ראשית תבואתה"^{סה}. הרחבת הביאור היא בשבילנו – גם בנגלה דאורייתא, בלומדות, ראשי הישיבות בדורות האחרונים שמסבירים בהרחבת הביאור, וכל שכן וקל וחומר הרחבת הביאור בפנימיות התורה, שהכל בא מ"אני בינה לי גבורה", תורת יצחק אבינו, תורה שלעתיד, כנ"ל. "הרחבת הביאור" היא תשובה עילאה, אבל אי אפשר לעשות תשובה עילאה בלי תשובה תתאה – צריך קודם "באר היטב".

יש רמז מפורסם שמקשר בין "באר היטב" לשבעים לשון, שאפילו מפרשי רש"י^{סו} על פי דרך הפשט מביאים: אם כותבים "היטב" באחוריים (לפעמים נקרא חשבון רבוע) – ה היטב – מקבלים 70. בכתיבת אחוריים כל פעם מוסיפים אות, התפתחות או התפשטות של המלה – ככה צריך ללמד גוים. זהו רמז יפהפה. רק המלה היטב – הפנים שלה, לא האחוריים שלה – עולה הוי'. הי היינו יה הפוך ו־טב עולה

אבא^{טז}, תשובה עילאה, הכח של "ופרינו בארץ" שטמון בבאר, שהרי אבא ואמא צמודים תמיד, "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין"^{טז}.

תשובה תתאה לאומות ותשובה עילאה לישראל

עד כאן הקטע המקורי של רבי לוי'ק. אחר כך, כמו שאמרנו, יש הרבה הרחבת הביאור בסגנון שונה של הרבי, אך לפני כן נוסיף נקודה: הביטוי התחיל בביטוי המוכר "באר היטב". מה מקורו? הוא מופיע פעם אחת בתנ"ך, בחמשה חומשי תורה, ממש לקראת סוף השנה, בפרשת כִּי־תבוא שקוראים לפני ראש השנה: "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב"^{טז}. ה' צוה על משה רבינו^{טז} שכאשר עם ישראל יכנס לארץ עליו לעשות מזבח מִי־ב אבנים, כנגד יב שבטי י־ה, ולשים אותו על הר עיבל, ההר של הקללות. יש משהו מקודש דווקא בהר עיבל, בסוד אורות דתהו שקדמו לכלים דתיקון, הנוסחה המשיחית^{סא} היא המשכת האורות דתהו של הר עיבל לכלים דתיקון של הר גריזים. שוב, בהר עיבל צריך לעשות מזבח ולכתוב על האבנים "את כל דברי התורה הזאת" בשבעים לשון – ככה רש"י מביא מחז"ל^{סב} בפשוטו של מקרא.

אם כן, מקור הביטוי "באר היטב" הוא בענין של שבעים לשון, וכאן רבי לוי'ק אומר שהוא תשובה תתאה – סימן שיש קשר ביניהם. בשביל מה צריך לכתוב את התורה בשבעים לשון? בשביל מי? אני צריך לראות את התורה כתובה בסנינית, כשאני לא יכול לקרוא ולא יכול להבין! מה זה עושה לי בכלל? כל ה"באר היטב" בשבעים לשון הוא בשביל 'המהפכה הרביעית' שאנחנו

נז בהערה 7 בשיחה (וש"ב).

נח ראה זהר ח"ג רצ, ב; זהר ח"א כקג, א.

נט דברים כז, ח.

ס ראה סוטה לה, ב (שגם משה עצמו נצטוו כיוצא בכך במדבר).

סא שיחת כ"ח ניסן תנש"א.

סב סוטה לב, א; לו, א.

סג החל מהתוועדות כ"ד טבת ע"ה.

סד אבות פ"ו מי"ב.

סה ירמיה ב, ג.

סו ראה גור אריה על רש"י דברים כז, ח.

לשוב למצב שלפני החטא, למצב שאין בו חטא. בעצם, בספר התניא^ג זהו גדר הבינוני – שאין לו חטאים, לא במחשבה, לא בדבור ולא במעשה. הוא נקי. תשובה תתאה במלה אחת, שהוא לא משתמש בה, היא להיות נקי – לחזור למצב נקי, להתקלח.

בדימוי הזה, מקלחת היא תשובה תתאה וטבילה במקוה היא כבר תשובה עילאה. מנהג ישראל הוא להתקלח לפני הטבילה – קודם עושים תשובה תתאה ואחר כך טובלים. הטבילה היא כבר משהו אחר – אתה לא טובל במקוה בשביל להיות נקי כמו שהיית לפני החטא. בשביל מה אתה טובל? כדי להיות טהור כמו לפני ירידת הנשמה לגוף. כך יוצא מהמשך הדברים בתניא^ד, שתשובה עילאה היא לשוב לאיך שהנשמה היתה לפני הירידה לגוף (לא רק לפני החטא, שהוא אחרי הירידה לגוף), "נשמה שנתת בי טהורה היא"^ה – שרש הנשמה בטהירו עילאה^ו.

זהו כבר ווארט חשוב ביותר, שתשובה תתאה היא לשוב למצב בו היית לפני החטא ותשובה עילאה היא לשוב למצב בו היית עוד לפני ירידת הנשמה לגוף. שוב, יש להיות נקי ויש להיות טהור – אלו מדרגות נפרדות, כמו שבמאמר של רבי פינחס בן יאיר^ז יש קודם נקיות ואחר כך טהרה. זהו פשט ממש שאפשר להסביר לילד ב'חדר' – משהו כמעט מוחשי. אמנם לא מוחשי לכל אחד איך הייתי לפני ירידת הנשמה לגוף, אבל מובן שבשבילי עכשיו זהו אין – "אין מזל לישראל"^ח. הטהרה האמתית, "טהורה היא", היא אין. מהי טבילה במקוה? חזרה לאין. לכן אתה יורד למקוה טמא ועולה מהמקוה טהור, שינוי הגוף^ט. זו טהרה, בבינה-אמא, תשובה

זה. אם אני לוקח את הפנים, הוי', ומכפיל באחור, 70, אני מקבל "סוד [פעמים] הוי' ליראיו"^י, 1820, מספר הופעות שם הוי' ב"ה בתורה. זהו אחד המקורות הסגוליים בתורה למספר היסודי 1820. אך כל הגילוי הזה הוא עדיין בגדר תשובה תתאה. גם חידוש יפה ביותר.

שוב, כתוב "סוד הוי' ליראיו". יש שני פסוקים מקבילים בתהלים – בפרק ב כתוב "עבדו את הוי' ביראה"^{יא} ובפרק ק "עבדו את הוי' בשמחה"^{יב}. כתוב בפירוש^{יג} ש"עבדו את הוי' ביראה" שייך לגוים ו"עבדו את הוי' בשמחה" שייך רק ליהודים. יראה היא מלכות ושמחה היא בינה, וממילא אלו שתי מדרגות התשובה שמוסברות כאן. כל "סוד הוי'" שייך ליראה, "עבדו את הוי' ביראה", תשובה תתאה, ואחר כך, בזכות זה, מגיעים ל"עבדו את הוי' בשמחה", תשובה עילאה.

ד. תשובה – בקשת שלמות (הרבי)

נאמר כמה דברים, עיקר הנקודות, מתוך הביאור הרחב, הרחבת הביאור, של הרבי כאן^{יד}:

סוד המקלחת והמקוה

אמרנו שפשט המלה תשובה היא לשוב הביתה, למקום שהיית בו והתרחקת. לאור הפשט הזה, צריך להסביר מהן תשובה תתאה ותשובה עילאה. לגבי תשובה תתאה הרבי מביא, מה שיוצא די בפירוש מהמשך דברי אדמו"ר הזקן באגרת התשובה^{טו}, שצריך לשוב לאיך שהיית קודם החטא. כל יהודי נולד לעולם הזה ללא חטא – הוא היה נקי, צדיק נקי – אבל הספיק להתלכלך, לחטוא. לכן צריך לעשות תשובה –

סז תהלים כה, יד.

סח שם ב, יא.

סט שם פסוק ק, א.

ע תנחומא נח יט.

עא מקור הדברים – שהובאו בתפארת לוי יצחק הנ"ל – בלקו"ש חל"ט עמ' 128 ואילך (משיחת ש"פ ראה תש"ל).

עב פ"ח.

ג לקוטי אמרים פ"ב.

ד בפ"ח שם.

ה עה ברכת "אלהי נשמה".

ו עו תו"א משפטים עז, א; הקדמת לקו"ת לג' פרשיות. ובכ"מ.

ז ע"ז כ, ב (וראה בשה"ש רבה א, ט).

ח בעש"ט עה"ת לך אות כו; ע"פ שבת קנו, א.

ט ראה סידור עם ד"ח שער כוונות המקוה.

ומובא בהמשך אגרת התשובה^פ, השתדלות לעסוק בתורה – עיון והעמקה בתורה (עד כדי דבקות, סוד הנשיקין, "וישק יעקב לרחל"^{פג}). העיון וההעמקה של הרבי בדברי אביו, ביאורם "בהרחבת הביאור", הם תשובה עילאה.

בכל אופן, הרבי מסביר שיסוד התשובה ויסוד העבודה הוא "סוד מרע" באופן מוחלט – בטול עצמך בלי לקבל תמורתו שום אור של גילוי. אכן, הוא אומר, "נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן" – דווקא ב"סוד מרע" יש התנוצצות של ה"י, המדרגה הכי עליונה, האצילות, "בעל תשובה עילאה". מהי המדרגה הזו? הרבי יסביר שזו המדרגה של "קדש עצמך במותר לך"^{פט}. תורה היא החדרת אור התורה, "תורה אור"^{פז}, בכל **רמח** אברים ו**שסה** גידים. תלמיד חכם אמתי, שמצוה לעמוד בפניו יותר מספר תורה^{צא}, הוא אחד שחדור כל כולו באור התורה – בטל לדבר ה' שנאמר דרכו. אכן, גם הבטול הזה עדיין לא פועל לקדש את כל מה שהוא נוגע בו מסביב, כל ה"מותר" שלו – לכך מגיעים רק ב"קדש עצמך במותר לך", שאצלו כבר הכל קדש, "קדש" מלה בגרמיה^{צב}, אצילות. זהו עוד ווארט חשוב מאד של הרבי כאן – ש"קדש עצמך במותר לך", יותר נעלה מתורה, הוא הבטול המוחלט. המדרגה הזו מופיעה ונמצאת בהעלם דווקא בתוך ה"סוד מרע".

"בקש שלום" – בקשת השלמות

במאמר המקורי אדמו"ר הזקן מסביר שתשובה עילאה היא כבר החלק השלישי של אותו פסוק – אחרי "סוד מרע ועשה טוב" כתוב "בקש שלום". השלום הוא התורה, כפי שתיכף נסביר. התורה עושה שלום – "הוי' עז לעמו יתן

עילאה. לעומת זאת, ההתנקות מהחטאים, חזרה להיות נקי לגמרי, היא תשובה תתאה.

"סוד מרע ועשה טוב", תורה ו"קדש עצמך"

הרבי כותב עוד פשוט וחשוב, שכבר אמרנו את עיקר הנקודה שלו: תשובה תתאה בכללות היא "סוד מרע ועשה טוב"^פ, רק שבתוך זה יש שתי בחינות – מצד אחד את ה"סוד מרע", הזהירות ב"שסה מצוות לא תעשה, שלא למרוד במלך; ומצד שני יש את ה"ועשה טוב", עשית מה שהמלך מצוה, **רמח** מצווה עשה, על הצד הטוב ביותר, בהידור. מצוה היא לשון צוותא וחיבור^{פא} – באמצעות המצוות אנחנו מתחברים למלך ממש, "שלוחו של אדם [העליון]^{פב} כמותו"^{פג} ממש^{פד}. מה ההבדל בין ה"סוד מרע" וה"עשה טוב"? מפורש בדרוש בלקוטי תורה שתשובה תתאה שבתשובה תתאה (לא "בעל תשובה תתאה" אלא רק "תשובה תתאה") היא "סוד מרע" ואילו "בעל תשובה תתאה" הוא "עשה טוב" (מתאים למלה "היטב" בדיוק של רבי לוי'ק שלמדנו) – להיטיב את המעשים שלך, שיהיו מעשים טובים ומאירים^{פה}. ה"טוב" שייך ל"ש שבשם, מדות הלב, אבל במלכות, ה תתאה, אין שום גילוי אלא רק ציות – קבלת עול, כפי שראינו בביטול העבד לאדון.

אם תשובה תתאה כוללת את שתי המדרגות של "סוד מרע [תשובה תתאה] ועשה טוב [בעל תשובה תתאה]", מהי תשובה עילאה? הרבי מסביר שתשובה עילאה היא, כמפורש בזהר^{פז}

פ תהלים לד, טו.

פא לוח "היום יום" ח' חשוון. ובכ"מ.

פב ראה לקו"ת ויקרא א, ג. וכ"ה ("שלוחו של אדם העליון כמותו ממש") במאמרי ושיחות הרבי בריבוי מקומות.

פג ברכות לד, ב וש"נ.

פד ראה קו"א לשו"ע או"ח רסג; לקו"ת ויקרא א, ג ובמ"מ שם.

פה לקו"ת מטות פב, א ובכ"ד.

פו ח"ג כקג, א.

פז תניא אגה"ת פ"ח.

פח בראשית כט, יא.

פט יבמות כ, א.

צ משלי ו, כג.

צא ראה מכות כב, ב (ולהעיר מקידושין לג, ב).

צב זהר ח"ג צד, ב.

נוכה לקיים בהידור את "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו"^{קא} (בכל המדרגות שבו, שגם הן כנגד יי-הויה^{קב}), כי שלום הוא שלמות. שוב, "בקש שלום" הוא לימוד תורה – השלום אמור לבוא מתוך לימוד תורה לשמה. זו הסבה שצריך ללמוד לפחות שנה בכולל אחרי החתונה, להשריש את השלמות של התורה לשמה, שבסופו של דבר עושה שלום בית.

"ורדפהו" – שלמות על גבי שלמות

הסברנו את ה"בקש שלום" (תשובה עילאה) שעל גבי "סור מרע" (תשובה תתאה) ו"ועשה טוב" (בעל תשובה תתאה), אבל יש בפסוק עוד מלה – "ורדפהו" (שכנראה רומזת לבעל תשובה עילאה). איך לומדים מלה זו? "בקש שלום" במקומו, "ורדפהו" במקום אחר^{קג} – לפעמים אתה צריך לרדוף אחרי השלמות, אם אינך מוצא אותה במקומך. מה זאת אומרת? נקח כדוגמה את הרמב"ם – דמות מקודשת. הוא ודאי למד תורה לשמה וודאי למד תורה שלמה, עד כדי כך שהוא מעיד על עצמו, קובע, עבור הלומד – 'מספיק ללמוד תורה שבכתב ומיד ללמוד את החיבור שלי, היד החזקה, ואז אתה יודע את כל התורה כולה, מקיים מצות תלמוד תורה בהידור'^{קד}. אין שלמות יותר מזה, אבל בכל זאת הוא כתב עוד דברים חוץ מהיד החזקה שלו.

לפעמים אומרים שיש שני רמב"מים ויש מי שאומר אפילו שיש שלשה רמב"ם^{קה} – כל אחד בוחר לו רמב"ם אחר. אם אתה לומד רפואה באוניברסיטה – הרמב"ם שלך הוא הרופא. זהו רמב"ם שלם בפני עצמו^{קי} – דמות שלמה של מסירות נפש על חולים רבים, גם גוים, שמוכן

הוא יברך את עמו בשלום^{קכ}, מה"עז" של התורה ("אין עז אלא תורה"^{קכא}) מגיעים ל"בשלום", ב בחינות שלום, "שלום בפמליא של מעלה" ו"שלום בפמליא של מטה"^{קכב} – "עיר גברים עלה חכם וירד עז מבטחה"^{קכג}.

המושג שלום שייך לאמא-בינה, ה עילאה: מוסבר באריכות בפרצוף תיקון המדינה^{קכד} שלבינה שייך המושג שלמות, ההכרח שהדברים יהיו שלמים. להיות שלם היינו גם לעשות "לשמה" – תורה לשמה היא תורה שלמה, בכל בחינותיה, מדרגותיה וממדיה. יש עוד מלה לשלמות התורה, תורה שלמה היא תורה תמימה – כש"תורת הוי" תמימה" היא "משיבת נפש"^{קכה}. יש כמה פירושים לתורה "תמימה", ואחד מהם^{קכז} הוא לימוד של כל הפרד"ס – צריך ללמוד גם פשט, גם רמו, גם דרוש וגם סוד. "לא סגי הא בלא הא", ובפרט מי שמפריד את הסוד משאר המדרגות נשאר עם הפרד, רק נפרד^{קכח}. חלק הסוד הוא "הוא דמעיקרא" (כפי שראינו ביחס לנהר פרת) – עיקר רחובות הנהר בהרחבת הביאור.

"בקש שלום" הוא בקשת שלמות. נחזור לפסוק של יצחק, "ויעתק משם ויחפר וגו' ולא רבו עליה" – השלום, כשאין מריבה, הוא סימן של ההגעה לשלמות. גם הבית השלישי, כנ"ל, נבנה בשלום. הסימן שאתה בשלמות הוא שאין מריבות. גם שלום בית הוא מלשון שלמות. מהו שלום בית? שאין כזה דבר מריבות, לא שייכות מריבות. אם הגעת לכזה שלום בית הגעת לרחובות הנהר, ואז מתקיים "הרחיב הוי' לנו [לשון רבים, לי ולאשת] ופרינו בארץ" – אז

צג תהלים כט, יא.

צד שה"ש רבה א, כג.

צה סנהדרין צט, ב.

צו משלי כא, כב וברש"י.

צז פ"ו.

צח תהלים יט, ח. וכביאור הבעש"ט – הוספות לכש"ט (קה"ת, הוצאה שלישית) אות מו.

צט ראה ליקוטי מהרצ"א בראשית ד"ה "והארץ היתה תהו"; מש"ה ח"ה עמ' 176. ובכ"מ.

ק מדבר קדמות מערכת פ אות א.

קא בראשית א, כח.

קב חסדי דוד הנאמנים ח"ב עמ' 43-44.

קג ירושלמי פאה פ"א ה"א; במדבר רבה יט, כז; תנחומא חקת כב.

קד הקדמת משנה תורה.

קה ראה גם שיעור כ' טבת ע"ח.

קי ראה למשל בספר פרקי משה ברפואה.

להעריך את ה"ורדפהו' במקום אחר".
 זו רק דוגמה מה נקרא "ורדפהו' במקום אחר" – לפעמים יש שלמות, אך יש שלמות על גבי שלמות. השלמות הראשונה של הדבר מיניה וביה הוא תשובה עילאה, בינה, אבל שלמות על גבי שלמות – להכניס את כל העולם כולו בשלמות שלך, לא להסתפק בשלמות מוגבלת ומוגדרת, שהכל חלק מהשלמות שלך – זה כבר "ורדפהו", בעל תשובה עילאה. זו עוד השגה חשובה ביותר.

אמונה-תשובה-רפואה-גאולה שלמה

יש ווארט מפורסם^{קח} על סוד האתרוג שאנחנו אוהבים לדרוש^{קט} (כבר צריך להכין אתרוג לסוכות, עכשיו הזמן לחשוב עליו): מצד אחד, הענין של אתרוג הוא ענוה ושפלות, כרמו המפורסם^{קי} – אתרוג ר"ת "אל תבואני רגל גאוה"^{קיא}. מצד שני, אתרוג הוא סימן לארבעת הדברים שכתובה בהם שלמות – אמונה שלמה, תשובה שלמה, רפואה שלמה, גאולה שלמה (זהו רמז חשוב, עם רמזי גימטריאות יוצאים מהכלל בתוך המלים האלו). אמונה צריכה להיות שלמה, תשובה צריכה להיות שלמה, רפואה צריכה להיות שלמה, גאולה שלמה? יש כמה פירושים, ונאמר אחד מהם – שגם אם אינו עיקר הפשט הוא קרוב לעיקר הפשט:

כשהרבי הזכיר גאולה הוא הוסיף את המלים "האמתית והשלמה". אמת היא דבר שלא נפסק^{קיב}, אבל גם בתוך המלה שלמה יש משמעות כזו – גאולה שלמה היא גאולה שאין אחריה גלות, גאולה שמעצם האופי שלה לא תתכן אחריה גלות^{קיד}. הפשט של דבר שלם הוא

קח אביר יעקב (סדיגורה) על סוכות בסופו, ובספרים רבים. קט ראה התועדות שש"פ ע"ב; כ"ח טבת ע"ג; ט"ז תשרי תש"פ.

קי ספר הליקוטים תהלים פל"ו.

קיב תהלים לו, יב.

קיד ראה סה"מ תרל"ה ח"ב ס"ע רצט ואילך ובכ"ד.

קיד העיקרון שהגאולה העתידה היא "גאולה שאין אחריה

לשרוף את כל היום שלו בשביל לרפא אנשים, כי הוא מומחה בכך. יש סטודנט או פרופסור לאוניברסיטה שעבורו הרמב"ם אינו רופא אלא מישהו אחר – פילוסוף. כשהוא אומר רמב"ם הוא חושב על המורה נבוכים – הוא לא לומד שלשה פרקים ביום, לא פרק אחד ולא ספר המצוות... מענינת אותו ההתפלספות של הרמב"ם. הכי מענין אותו שיש יהודי דגול, שכולם מעריכים, והחבר הכי טוב שלו הוא אריסטו, הכי אהוב ומענין עבור הפילוסוף. הדמות הזו מוצאת חן בעיניהם, כי הם רוצים ללכת בדרך הזו – זהו הרמב"ם של מורה נבוכים. יש רמב"ם שלישי, של בני הישיבות – של ישיבה-בוחער או של ראש הישיבה – הרמב"ם של היד החזקה. הוא לא מכיר את הרמב"ם של מורה נבוכים, ובינו לבין עצמו אומר בלב – חבל שכתב את הספר הזה, היה יותר טוב אם לא היה כותב אותו...

בחור ישיבה מבין "בקש שלום", אבל אין לו שום השגה ב"ורדפהו' במקום אחר" – בכך שהמורה נבוכים משלים עוד יותר את השלמות מיניה וביה של היד החזקה, של כל התורה^{קיד}. מבחינתו, מילא שהרמב"ם היה רופא – הוא יכול איכשהו לבלוע זאת. אבל ממש חבל לו שהוא כתב את מורה נבוכים – חבל על הזמן... כמובן, כל זה לא נכון לגבי הרוגטשוב. הוא יוצא מהכלל, יותר שלם מכולם – הוא שמח מאד שהרמב"ם כתב את המורה נבוכים, "ורדפהו' במקום אחר", והוא מסיק ממנו את כל היסודות הכי עמוקים של הנגלה, פותר את כל החקירות עם שיטת ההגיון והגדרים שיוצאים דווקא מהפילוסופיה של הרמב"ם. הרבי קבל ממנו סמיכה ומאד העריך אותו (הגם שהיה חסיד קאפוסט). יש לו חוש בכלל ב"ורדפהו' במקום אחר" כי הוא היה חסיד – היה למדן יותר מכולם ו'נעבעך' גם חסיד, עם רבי, לכן יכול

קיד ראה דוגמה בשיעור כ"ג מנחם-אב השתא הנדפס לעיל.

החטא לעולם", לא יחזור לכסלה. ידוע שצדיק גמור צריך לומר "אפשי ואפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי"ק"ח – מצד עצמי יש לי נטיה לדע, אבל אני מתגבר, עושה אתכפיא. אבל הרב המגיד אמר^{קט} שבעל תשובה צריך לומר "אי אפשי", עליו להגיע למצב שאין לו את היצר הרע הזה, כבר הפך אותו לטוב. כולו טוב, ולא יתכן כלל וכלל שישוב לכסלה עוד.

אלה ארבע השלמות – אמונה שלמה, ללא שייכות לספק; רפואה שלמה, ללא שייכות לחולי בכלל; תשובה שלמה, ללא שייכות לחטא בכלל; ובסוף גאולה שלמה, ללא שייכות לגלות. זהו הסבר חשוב, הכל להסביר את תשובה עילאה – המצב העילאי, אריה דבי עילאי – הכל כדי להגיע לאותו מצב של שלמות, שמעל אפשרות ההיפך לגמרי.

תפלה, תורה ותשובה

יש עוד משהו פשוט שטרם הזכרנו: בכל ספר הזה, וממילא בכל הקבלה, המלה תשובה מזוהה עם בינה – "ולבבו יבין ושב ורפא לו"^{קכ}. יש בפסוק תשובה שלמה ("ושב") ורפואה שלמה ("ורפא לו") וה"יבין" כולל גם אמונה שלמה. אם תשובה היא בינה, מדרגת תשובה עילאה, מה הן המדרגות שתחתיה?

יש תורה שהיא חלק מתשובה עילאה, אבל בכללות התורה שייכת ל"ז שבשם"^{קכא} (והרבי מביא^{קכב} שהמשמעות הפשוטה של דברי הזהר היא שהעיסוק בתורה שייך למדרגת בעל תשובה תתאה). המלכות היא עצם ה"סוד מרע", קבלת עול מצוות, אך אמרנו שהפנימיות של המלכות היא "ואני תפלה", כוונת התפלה שמפעמת בפנימיות המצוות.

אם כן, יוצא פשוט ששלש המדרגות הן

שלילה מעיקרא של ההיפך. לאור זאת, איך נפרש את השאר?

יוצא שאמונה שלמה היא אמונה שלא מאפשרת יותר אחיזה כל שהיא לעמלק, בגימטריא ספק^{קט}. כלומר, אמונה שלמה היא אך ורק כאשר קיימנו את מצות מחית עמלק בהידור – אם יש מחית עמלק אין יותר מקום לספקות, וממילא האמונה היא שלמה, כי ההיפך לא יתכן (כמו גאולה שלמה, שכבר לא תתכן גלות, ההיפך שלה).

באותו אופן נפרש רפואה שלמה: מאחלים אחד לשני רפואה שלמה, וגם כלל ישראל צריך רפואה שלמה. רפואה שלמה היא רפואה שלא תתכן אחריה יותר מחלה – מה שהיה לא יחזור לעולם. שאדם בריא וחזק ושמח^{קטו} עד כדי כך שלא יתכן יותר שיפול בחולי.

מה הפשט של תשובה שלמה? נכנסנו לכל הענין כי תשובה שלמה היא תשובה עילאה – המלה שלמה, שלמות, שייכת לאמא, ה עילאה של שם הוי'. תשובה שלמה היא תשובה כזו שלא יתכן אחריה חטא. התשובה קשורה לחטא – אתה במצב של לפני החטא. כל התשובה היא שאתה חוזר למצב קדום, מצב ראשוני – בשביל מה זה טוב? ידועה הקושיא הגדולה שאם הייתי שם, וכל החזרה היא לאותו מקום, בשביל מה ה' רצה שאני ארד?! חייבת להיות "ירידה צורך עליה"^{קטז} למקום יותר גבוה, כידוע. מהי העליה? השלמות. נפלת, ועכשיו לא תוסיף ליפול בתולת ישראל^{קטז} – לא תתכן יותר נפילה בחטא. תשובה שלמה היא כמו שכותב הרמב"ם, עד ש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה

גלות" מוסבר בריבוי מקומות, וביניהם: בית אלקים שער היסודות פנ"א; כד הקמח ערך "נחמו"; שער המצות פרשת ראה (הובא במדבר קדמות מערכת זין אות טוב).

קיד הוספות לכש"ט (קה"ת, הוצאה שלישית) אות קיח. קטו ראה התועודות ט"ז תשרי הנ"ל הערה קט.

קטז לקו"ת בהר מא, א ע"פ מכות ז, ב. ובכ"מ. ראה אמונה ומודעות מאמר "עיקרי האמונה של פנימיות התורה" עמ' רד; שיעורי כ"כ"א חשון תש"פ (והבאים אחריהם).

קיז עפ"י עמוס ז, ב. ראה ברכות ד, ב.

קיד ספרא קדושים פ"ט.

קית מובא בשמו בלקו"ת ואתחנן ט, ד.

קכ ישעיה ו, י.

קכא זהר ח"ג קכג, ב; תקו"ז י (כה, ב). ובכ"מ.

קכב הערה 16 בשו"ת.

לשאר העבודות – תורה, תפלה ומצוות. בלי התשובה – בלי לשוב הביתה, ודווקא בדרגה של "ירידה צורך עליה" – אין שלמות. בלי תשובה – כל דבר הוא פרטני בפני עצמו. מה הכוונה? שאם אתה רק עוסק בתורה – אין מחויבות לשלמות של פרד"ס. אתה יכול להיות גדול בנגלה, הלכה הוא הענין שלך בתורה, ואתה לא עוסק בדרוש ולא ברמזים, לא מענין אותך, וסוד אתה משאיר לגלגול הבא – בגלגול הזה אתה עוסק רק בנגלה. זו תורה בלי תשובה. עם התשובה יש מחויבות לשלמות, לכל הפרד"ס, ובמיוחד ללימוד תורת החסידות, שהרבי מסביר בקונטרס "ענינה של תורת החסידות" שהיא היחידה, היא בעצם התשובה שמחברת הכל יחד, חודרת לכל ארבע מדרגות הפרדס (שכנגד נפש-רוח-נשמה-חיה). כך בכל דבר שבקדושה, גם בשמירת המצוות, "סוד מרע ועשה טוב" – בלי תשובה אפשר לעסוק בכל אחד מהדברים, כל אדם לפי מדרגתו, אך בלי מחויבות לכלול בתוכו את שאר הענינים והמדרגות.

שוב, עיקר החידוש של הרבי כאן הוא שבשביל להתחיל את העבודה של תשובה תתאה "ההכרח" מהתחלה "לבאר היטב בהרחבת הביאור" את כל דרגות התשובה. בלי זיקה נפשית גם לדרגה הכי גבוהה של תשובה עילאה – אתה לא יכול להתחיל לעשות תשובה תתאה. יש משהו עצמי במושג תשובה ששייך לשלמות, מדרגת הבינה – אתה חייב להיות בראש של שלמות, להיות קשור לכל המדרגות ולדעת ש"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן", הראש מאיר בסוף. אם הראש לא מאיר בסוף אי אפשר להתחיל לעבוד את העבודה מלמטה למעלה. זהו האופי המיוחד של תשובה, שלא קיים בשאר המצוות, בתורה ובתפלה. נאמר זאת בביטוי נוסף: היום קוראים לראש של שלמות 'חשיבה הוליסטית'. כל אחד מהדברים האחרים יכול להיות נקודתי, אבל התשובה היא הוליסטית. היום מאד אוהבים לדבר על חשיבה הוליסטית – סימן שזהו דור של תשובה, דור

הן תפלה-תורה-תשובה (ועל גביהן מתגלה ה"י בדרך ממילא). ב"והנגלת" יש את העמידה לפני ה' "כעבדא קמיה מריה" בתפלת מתמדת, שממילא גורמת לאדם להיות מחויב לקיום מצוות המלך (התפלה היא לב המצוות), ואת העיסוק בתורה בלומדות, בעומק, לא 'חפיף', אבל עצם ה"ה עילאה של שם הוי' היא תשובה. חשוב להבין שתשובה קובעת ברכה לעצמה – אי אפשר לומר שתשובה היא תורה ואי אפשר לומר שתשובה היא מצוות. אני יכול לומר שקודם האדם לא קיים את המצוה ועכשיו קבל קבלה לעתיד לקיים את המצוה – בסדר, הוא עשה תשובה. אבל בפנימיות שבפנימיות – המצוות הן לא תשובה וגם התורה היא לא תשובה, תשובה היא דבר בפני עצמו. לכן כל כך קשה להגדיר מהי תשובה – היא כבר "הנסתרת להוי' אלהינו" (ועמה מתחברת ה"י, עצם האצילות, המדרגה בה האדם נעשה כאלקים).

כתוב שתפלה-תורה-תשובה הן שלשת התאווין, שיש להן גם גימטריא מאד יפה: **תפלה תורה תשובה** עולה 1839, מספר המתחלק ב- שלש – הממוצע הוא **תריג**, שלמות של **תריג** מצוות. ג פעמים **תריג**, **תפלה תורה תשובה**, שוה "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"^{קכג}, **השראת השכינה בישראל** וכו'^{קכד}.

תשובה שלמה – חשיבה הוליסטית

אחרון אחרון חביב, נסיים בדבר שהוא אולי הכי עמוק בהסבר של הרבי כאן: הרבי אומר שבשביל עבודת התשובה, גם במדרגות הנמוכות יותר, תשובה תתאה ובעל תשובה תתאה, חייבים השגה במדרגת תשובה עילאה (בה כלולה גם מדרגת בעל תשובה עילאה) – "תשובה שלמה". חוזרים למושג שלמות. יוצא כאן הבדל עמוק בין עבודת התשובה בכלל (שחודרת את כל המדרגות של תשובה)

קכג תהלים קיט, יח.

קכד בריבוי מקומות בספרינו.

בדרך מלמעלה למטה – שה' יקבץ את כל נדחינו, "האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים"^{קכ}, ויחזיר אותנו לציון ברנה^{קכ}.

קכה ישעיה כז, יג.
קכו ע"פ ישעיה לה, י; נא, יא.

של גאולה.

עד כאן נגענו איכשהו ברוב נושאי הביאור של הרבי, עם עוד קצת הרחבה והתבוננות שלנו. שנזכה עוד שבוע וכמה ימים להכנס לשלב האחרון של הימים האחרונים של משה רבינו בה, לשמוע את השופר, עד לשופר הגדול –

הלומד על מִנַּת לַעֲשׂוֹת | צידה לדרך

- ◆ כיבוד אב הגדול ביותר הוא כשהבן מבאר את תורת אביו – על אף השוני בסגנון ביניהם.
- ◆ פשט המלה תשובה – לשוב הביתה, התשובה מתחילה מזכרון בית-אבא וגעגועים אליו.
- ◆ התשובה היא "עד הוי' אלהיך" – עד שהבן מאמץ את טבע אביו.
- ◆ בעל-תשובה צריך לשוב בשני הכיוונים – כלפי מעלה וכלפי מטה – "טוב לשמים וטוב לבריות".
- ◆ ראשית התשובה היא היציאה מהאגואליסטיות – בטול היש.
- ◆ תקון ה'אני' הוא העמידה לפני ה' בתפלה כעבדא קמיה מריה ("ואני תפלה") – הנשמה הפנימית של קבלת-עול מצוות.
- ◆ הסימן לקיום מצוה כדבעי הוא החשק להתפלל.
- ◆ כדי שבאר תתקיים יצחק צריך לחפור אותה בעצמו – תוך שהוא עולה לשרשו וחושף את סגנונו העצמי.
- ◆ בסיס התשובה שלנו הוא הדאגה לכבוד ה' בעולם – הנגשת התורה לכל האומות.
- ◆ "עבדו את הוי' ביראה" היינו תשובה תתאה השייכת לאומות ו"עבדו את הוי' בשמחה" היינו תשובה עילאה השייכת לישראל.
- ◆ תשובה תתאה היא מקלחת-נקיון המחזירה את הנשמה למצב שלפני החטא ותשובה עילאה היא טבילת-טהרה המחזירה אותה למצבה לפני ירידתה לעולם (ולמעלה מכך).
- ◆ תשובה תתאה – "סוד מרע"; בעל תשובה תתאה – "ועשה טוב"; תשובה עילאה – תורה; בעל תשובה עילאה – "קדש עצמך במותר לך".
- ◆ תשובה עילאה – "בקש שלום" – שלום ושלמות מכח התורה.
- ◆ בעל תשובה עילאה – "ורדפהו' במקום אחר" – השלמת השלמות.
- ◆ הרמב"ם שלם בכל אחד מענייניו לכשעצמו (הלכה, רפואה ופילוסופיה) – אך רדיפת השלום היא השלמת כל ענין בענינים האחרים.
- ◆ שלמות היא שלילת המצב ההפכי – אמונה שלמה שוללת ספקות, תשובה שלמה שוללת חזרה לחטא, רפואה שלמה שוללת חזרה לחולי וגאולה שלמה שוללת גלות נוספת.
- ◆ תשובה היא תביעת-שלמות בכל עניני עבודת ה' – ובלעדיה הם יכולים להיות פרטיים וחלקיים בלבד.
- ◆ דור שאוהב "חשיבה הוליסטית" הוא דור של תשובה.

הלוי והלויתן

בתורה אלא בגשמיות (כגון כשמדבר עם בני אדם), הוא "עושה יחודים" מתוך מודעות טבעית, ועליו נאמר "השמר לך פן תעזב את הלוי" שלא יעזוב לעולם את דבקותו בהשי"ת ו"כל ימיך על אדמתך" בעולם הזה יתחזק תמיד בדבקות. אך מי שאינו בדרגה זו עליו להתמיד לעסוק בתורה, והוא ההבדל בין רבי אמת לתלמיד חכם.

ראובן ושמעון נקראו על שם אי-אהבה ולוי על שם האהבה. ראובן ושמעון הם בחינת חו"ל ולוי בחינת ארץ ישראל, בה עיקר הדבקות והאהבה במודעות טבעית, "פן תעזב את הלוי... על אדמתך". "השמר לך פן תעזב את הלוי" הוא "השמר לך" השביעי בתורה, כשהראשון הוא "השמר לך פן תשיב את בני שמה" שנאמר ביצחק, שבהיותו עולה תמימה נאסר עליו לצאת מהארץ – בסוד הקשר המובהק בין לוי ויצחק, וכנ"ל שעבודה זו קשורה לארץ ישראל דווקא.

והנה **דבקות = שמעון לוי** ("שמעון ולוי אחים" בדבקות), רמז לחבור בעל תשובה (שמעון, שמיעה בבניה-תשובה) וצדיק (לוי שלא חטא בעגל וכו'). כדי להגיע לדבקות אמתית על הצדיק להיות גם בעל תשובה, "כל ימיו בתשובה", שרואה תמיד את חסרונותיו-חטאיו ("שמע ה' כי שנואה אנכי", היינו שמואס בחיינו, כמבואר בדא"ח לגבי בעל-התשובה האמתית).

דבקות רמוזה בד רבתי של אחד ר"ת אמונה חכמה דבקות. קודם צריך להאמין בה', אחר כך להחכים בתורה ("אורייתא וקוב"ה כולא חד") ואחר כך להגיע לדרגה של דבקות אמתית גם בזמן שאינו הוגה בתורה כנ"ל. הדבקות הראשונה בתורה היא "ודבק באשתו והיו לבשר אחד", היינו **דבק טוב** ("אומר לדבק טוב הוא") שעולה **ענג**, תענוג הדבקות.

כתב הנועם אלימלך: השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך נראה לפרש דאיתא בגמרא ההולך בדרך ואין עמו לוויה יעסוק בתורה * ונוכל לומר שרמזו לנו בזה איך לעשות להתנהג ולילך בדרכי השם יתברך דהנה הצדיק גמור והקדוש אשר כל מחשבותיו טהורים צלולים בצחצחות גמור והולך תמיד בדבקות וקדושה וגם כשמדבר עם בני אדם נראה כמדבר דברים גשמיים אבל באמת כל מחשבותיו להבורא ברוך הוא גם בדברים האלו ועושה יחודים בשעה שפוסק מלימודו זה נקרא בשם לוויה לשון חיבור ודביקות ע"ד הפעם ילווה אישי כו' * ואמר חז"ל ההולך בדרך רוצה לומר בדרכי השם יתברך ברוך הוא ואין עמו לוויה פירושו ואינו במדרגה זאת להתחבר ולהתדבק במחשבתו כנ"ל * אל יאמר אעשה כן גם אני וילמוד מהצדיק גמור לבטל ח"ו מלימודו אלא יעסוק בתורה תמיד *

... וזהו השמר לך פן תעזוב את הלוי רוצה לומר שהכתוב מזוהר את הצדיק שלא יעזוב את הלוי היינו דבקותו וחבורו במחשבותיו הקדושים והטהורים בהבורא ברוך הוא * כל ימיך על אדמתך רוצה לומר כל זמן שאדם בעולם הזה צריך האדם שימור ולהתחזק תמיד בדבקות ושלמות בלי הפסק ולדבק עצמו בדבק טוב כל הימים אמן.

הצדיק הגמור נמצא תמיד בדבקות אלקית, בחינת לוי, "לילה אישי אלי". גם כשאינו עוסק

סוד הלויִתן

בתוך דבריו מוסיף הנועם אלימלך: וזהו לוויתן זה יצרת לשחק בו רוצה לומר כנ"ל שהצדיק נקרא בשם לוויתן לשון חיבור ודביקות * זה יצרת גם שאינו אלא מעולם יצירה * לשחק בו השם יתברך משחק ומשתעשע עמו מאד *

"לויִתן זה יצרת לשחק בו" – לויִתן לשון לוי, הצדיק הנמצא בדבקות תמידית, "נוני ימא" המשתעשע בים הגדול והקב"ה משתעשע אתו. הצדיק שבבחינת לויִתן יכול להיות גם 'נשמה דיצירה' – מתוך התבוננות בגדלות ה' (המושכל של עולם היצירה), התפעלות של אהבה ויראה (המורגש של היצירה) וחווית מציאות המין הכללי (המוטבע של היצירה). **לויִתן** הוא אותיות המילוי של **דעת, דלת עין** תו וכן **לויִתן** = **מלכות**, היינו תרין עטרין של הדעת, שהיא דבקות הצדיק.

"לויִתן זה" – שייך לנבואת משה רבינו (הדג הגדול) ב"זה הדבר", אספקלריא המאירה, היינו "יוצר אור", גילוי אור האצילות בעולם היצירה (שהוא גילוי האהבה המסותרת ששרשה באצילות, כמבואר בתניא).

לויִתן אותיות **לוי תן, תנו לי, יתנו ל** – לא לעזוב את הלוי העולם אלא לתת לו תמיד, לתת לצדיק כדי לעורר אותו להשפיע לכל העולם כולו. בחלוקת **יתנו ל: יתנו** = **שמעון**, ו-**ל** היינו **לוי** בסוד ציור האות **ל** שהוא **י ו מעל כ (ל)** היא אות של תענוג, כמבואר בסה"ק חיים וחסד, שייך ללויִלויִתן).

עת לעשות לה'

הוא ממשיך: ועל ידי זה כולם אליך ישברון לתת אכלם בעתו שעל ידי הצדיק הזה הקב"ה משפיע לכל העולם. ורוצה לומר בעתו כאשר כתבו מזה במקום אחר דיש כ"ח עיתים שאמר שלמה המלך עליו השלום י"ד ימין וי"ד שמאל והצדיק מכניס גם השמאל אל הימין ועל ידי זה

באים רחמים והשפעות גדולות לעולם * וזהו עת לעשות לד' רוצה לומר עת הוא הצדיק שעושה ומכניס כ"ח עיתים לעת אחד לימין כנ"ל. לעשות לד' רוצה לומר ע"ד דאיתא כביכול כאלו עשאני. הפרו תורתך רוצה לומר הצדיקים כאלו מפירים גזרותיו של הקב"ה שהוא גוזר והצדיק מבטל... וזהו יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו רוצה לומר הצדיק שיש לו בטחון גדול על השם יתברך ברוך הוא * יגיח ירדן היינו יר"ד די"ן * אל פיהו פירוש שבפיו הקדוש הוא מוריד ומכניע הדינים ומגיחם שלא יהא בהם כח וממתיקם *

מיד לאחר "לויִתן זה יצרת לשחק בו" נאמר "כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו". יש כח עתים בקהלת, יד לטובה, בחינת יד ימין, ויד הפך הטובה, יד שמאל, והצדיק שבבחינת לויִתן מכליל את השמאל בימין וממתיק את הדינים. והרמז: **צדיק = צד ימין**.

"עת לעשות לה' הפרו תורתך" – הצדיק הוא "עת" וכאילו עושה לקב"ה ("כאילו עשאני"). על הקב"ה נאמר "לית שמאל בהאי עתיקא, כולא ימינא", וכן יש לצדיק כח (מ-כח עתים) להפר את הגזרות הרעות, "הפרו תורתך", כאשר "הקב"ה גוזר וצדיק מבטל". ויש לומר שצדיק זה מבטל גם את עונשי התורה כפשוטם, "הפרו תורתך", ופועל שיהיה אך טוב לישראל, בטוב הנראה והנגלה בזה ובבא. כך מתקיים "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני" – הצדיק מעלה את השמאל לשרש העליון, ששם "כולא ימינא", ואז ה' מחבק אותו ומשתעשע אתו.

ובחזרה ללויִתן עליו נאמר "יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו": על ידי הבטחון הגדול של הצדיק הנ"ל הרי הוא מכניע וממתיק את הדינים של ירדן בפיהו, בדברי קדש היוצאים מפיהו (בכח המלכות שלו, "מלכות פה", היינו **מלכות** דדעת, סוד **לויִתן**, כנ"ל).

לשכנו תדרשו

עמכם ונמשח והוא כשר להקריב בו חטאות ואשמות נדרים ונדבות, אבל בבמה אין קרב אלא הנידר והנידב. וזהו איש כל הישר בעיניו, נדרים ונדבות שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם ולא על ידי חובה, אותם תקריבו בבמה. [ט] **כי לא באתם כל אותן ארבע עשרה שנה. אל המנוחה זו שילה. הנחלה זו ירושלים. עד עתה כמו עדיין.** [י] **ועברתם את הירדן וישבתם בארץ משתחלקה ויהא כל אחד מכיר את חלקו ואת שבטו. והניח לכם לאחור כבוש וחלוק ומנוחה מן הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל.** ואין זאת אלא בימי דוד, אז: [יא] **והיה המקום וגו' בנו לכם בית הבחירה בירושלים, וכן הוא אומר בדוד... שמה תביאו וגו' למעלה אמרו לענין שילה וכן אמור לענין ירושלים...**

נקדים מהמשניות בזבחים פי"ד "עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות... משהוקם המשכן נאסרו הבמות... באו לגלגל הותרו הבמות... באו לשילה נאסרו הבמות. ולא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה [במשך 369 שנים]... באו לנוב ולגבעון הותרו הבמות... באו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה עוד היתר והיא היתה נחלה."

ומהלך הפסוקים לפי רש"י הוא: תחילה מצות איבוד עבודה זרה בכל מקומות עבודתה בארץ ישראל (פסוקים א-ג). לאחר מכן "לא תעשון כן לה' אלהיכם. כי אם במקום אשר יבחר" וגו' (פסוקים ד-ה) – לשלול קרבנות לה' בדרך 'מפוזרת' בכל מקום, כמנהג עובדי עבודה זרה, אלא דווקא במקום אחד. פסוק ה מדבר על

[יב, א] אֵלֶּה הַקִּוּיִם וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת... [ב] אַבֵּד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְקֻמֹּת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הָרְמִים וְעַל הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעְנָן. [ג] וְנִתְצַתֶּם אֶת מִזְבְּחֵיכֶם וְשִׁבְרֵתֶם אֶת מִצְבְּבוֹתֵיכֶם... [ד] לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם. [ה] כִּי אִם אֶל הַמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשַׁכְּנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבֵאתָ שָׁמָּה. [ו] וְהִבֵּאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֶת מַעֲשְׂרֵיכֶם... [ז] וְאֶכְלֵתֶם שָׁם לֶפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם... [ח] לֹא תַעֲשׂוּן כְּכָל אֲשֶׁר אָנְחָנוּ עֲשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו. [ט] כִּי לֹא בֵאתֶם עַד עֵתָה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנְּחִלָּה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ. [י] וְעִבְרֵתֶם אֶת הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁבְּתֶם בְּאַרְץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיכֶם מְנַחֵל אֶתְכֶם וְהִנִּיחַ לָכֶם מִכָּל אֲיִבֵיכֶם מִסָּבִיב וְיִשְׁבְּתֶם בְּטוֹחַ. [יא] וְהָיָה הַמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכְּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תִבְיֹאוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר אָנְכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מַעֲשְׂרֵיכֶם וְתִרְמַת יְדְכֶם...

[ד] **לא תעשון כן להקטיר לשמים בכל מקום כי אם במקום אשר יבחר...** [ה] **לשכנו תדרשו** זה משכן שילה... [ח] **לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים וגו'** מוסב למעלה על כי אתם עוברים את הירדן וגו' כשתעברו את הירדן מיד מותרים אתם להקריב בבמה, כל ארבע עשרה שנה של כבוש וחלוק, ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים פה היום במשכן, שהוא

ערוך ע"י יוסף פלאי מרשימות הרב. לכל הנושא ראה עוד שיעור כ"א מנחם אב תשע"ז.

א זבחים קיח, ב (לפי סדר עולם).

זמנית, כמו ששילה חרבה וקדושתה בטלה, ואילו "נחלה" היינו "נחלת עולמים", "נחלה אין לה הפסק"³ כירושלים שקדשה לעולם. ורמז מופלא בפסוק "אל המנוחה ואל הנחלה אשר הוי' אלהיך נתן לך": **מנוחה שילה נחלה ירושלים = אשר הוי' אלהיך נתן לך!**

פירוש "לשכנו תדרשו"

מה פירוש "לשכנו תדרשו"? בפשטות, "לשכנו" הוא כתרגום אונקלוס "לבית שכינתיה" (שכן כמו משכן). ו"תדרשו" מחובר ל"ובאת שמה" – ההשתדלות לבוא אל המקום, כפירוש הרמב"ן "שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית ה'". ואפשר גם לפרש "תדרשו" על כלל עבודות המקדש, כפירוש הספורנו "אל אותו המקום הנבחר תדרשו להשתחוות ולהקריב". ולפי חז"ל בספרי (הובא ברמב"ן⁴) "לשכנו תדרשו" היינו הדרשה למצוא את מקום המקדש, כמו שעשה דוד ("עד אמצא מקום לה"), עד שהנביא יקבע שזהו "המקום אשר יבחר ה'" (אך בפשטות זה לא כפירוש רש"י שמדובר במשכן שילה, שבו לא מצאנו השתדלות למציאת מקום). ונראה שנכלל בזה מצוה להשתדל בבנין המקדש בכלל (כדברי הרמב"ם בהלכות מלכים שזהו מקור למצות בנין בית הבחירה), וכמו שכתב בפנים יפות "שיתעוררו ישראל בתחילה לשאול ולהתפלל שיקרב ה' שכינתו לשכון ביניהם בבית המקדש, כי בהתעוררות המקבל תחילה אז השפע הוא בחבה יתירה".

מחלוקת הרא"ם וגור אריה

והנה בהמשך נאמר "[יג] הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּתְּנָה. [יד] כִּי אִם בְּמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שֶׁ תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ וכו'. ופירש רש"י "באחד שבטיך – בחלקו של בנימין. ולמעלה הוא אומר מכל שבטיכם. הא

משכן שילה שאז נאסרו הבמות, וכן פסוקים וז' מדברים על שילה, "והבאתם שמה... ואכלתם שם", שם ולא במקום אחר, שהבמות אסורות. פסוק ח חוזר לי"ד השנים של כיבוש וחילוק, כשהמשכן היה בגלגל, שאז היו הבמות מותרות ובהן מקריבים רק נדרים ונדבות, "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום" שמקריבים במשכן את כל הקרבנות, אך בבמה תקריבו רק "איש כל הישר בעיניו" דהיינו נדרים ונדבות. פסוק ט משווה בין י"ד השנים הנ"ל לשילה וירושלים יחד, "מנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים". ופסוקים י-יא מדברים על בית הבחירה בירושלים, שהגיעו לבנותו לאחר שהתקיים "והניח לכם" בימי דוד. בכך מוסברת הכפילות של פסוקים וז' ופסוקים יא-יב, שהתוכן שלהם דומה מאד – "למעלה אמור לענין שילה וכאן אמור לענין ירושלים". "לשכנו תדרשו" מתפרש על שילה דווקא ששם היה משכן, עם יריעות מלמעלה, ואילו בירושלים היה מקדש, בית אבנים. ורמז: "לשכנו תדרשו ובאת שמה", שמה = שילה (היינו "ובאת שילה"). ועוד, **לשכנו תדרשו ובאת שמה = 6 פעמים שמה-שילה** (דהיינו ששת צירופי שמה).

דעות שונות ב"מנוחה ונחלה"

פירוש רש"י על מנוחה ונחלה מתאים עם המשנה בזבחים, ומבואר בגמרא⁵ שזו דעת רבי יהודה. אך יש עוד שלש דעות "מנוחה זו ירושלים נחלה זו שילה... זו וזו שילה... זו וזו ירושלים". והנה הגמרא מסיימת ב"קשיא" על שתי הדעות האחרונות ועדיין יש להבין מדוע רש"י העדיף את דעת רבי יהודה בפשוטו של מקרא.

ובפשטות, עדיף לפרש "אל המנוחה ואל הנחלה" לפי הסדר, שילה לפני ירושלים. ועוד: "מנוחה" שייך על מנוחה ממלחמה, כמו "והניח לכם מכל איביכם", וזה היה בשילה שנחו מהמלחמות לכיבוש הארץ (בגמרא "דנחו מכיבוש"), אלא ש"מנוחה" היא גם מנוחה

ג ראש השנה יב, ב.
ד וראה אברבנאל, גר"א ומלבי"ם.

ב זבחים קיט, א.

לשכן שמו שם" וכו'. ומבאר הרב¹: הבחירה בשילה היא למטרה מסוימת, "לשום שמו שם", ולכן יתכן שכאשר נשלמה בטלה הבחירה. אבל הבחירה בירושלים היא בחירה במקום מצד עצמו, "המקום אשר יבחר... בו", ולכן הבחירה אינה בטלה לעולם, שהמקום התאחד עם השכינה, וכשם ש"שכינה אינה בטלה" כך קדושת המקום אינה בטלה. והבדלים נוספים בין הפסוקים: א. בשילה מתחילים באיסור "לא תעשון כן לה' אלהיכם", ובירושלים בחיוב "והיה המקום אשר יבחר... שמה תבאור". ב. בשילה הדגש הוא על הגברא, "ובאת שמה" ובירושלים על המקום "שמה תבאור". ומסביר הרב²: בשילה היתה הבחירה במקום כתוצאה מהאיסור להקריב בכל מקום, בחירה מטעם וסיבה, אבל בירושלים המקום שבחר ה' להשרות בו את שכינתו לא מפני סיבה כלשהי. כלומר, הבחירה בשילה היא בשביל ישראל, שיהיה להם מקום להקריב, והבחירה בירושלים היא כביכול בשביל הקב"ה שבחר מקום לשכינתו. בכללות, שילה וירושלים היינו יסוד ומלכות³. משכן שילה נחלת יוסף הצדיק, בחינת יסוד ("צדיק יסוד עולם"), והוקם על ידי יהושע בן נון מזרע יוסף. ובית המקדש בירושלים נחלת יהודה, על ידי דוד המלך, בחינת מלכות. וברמז: "אל המנוחה ואל הנחלה" ראשי תבות **אהוה** העולה **טוב**, השם הקדוש הרמוז ב"את השמים ואת הארץ" – שילה ("אל המנוחה") היא בחינת שמים וירושלים ("ואל הנחלה") היא בחינת הארץ, מתאים להבדל בין יסוד (שמים) ומלכות (ארץ). משכן שילה עמד 369 שנים ובית המקדש הראשון עמד 410 שנים. זהו יחס מובהק: $369 = 9$ פעמים 41. $410 = 10$ פעמים 41 (כאשר 41 במשולש = **בית המקדש**). זהו היחס בין היסוד, הספירה התשיעית, למלכות, הספירה העשירית!

כיצד? כשקנה דוד את הגורן מארונה היבوسی גבה זהב מכל השבטים ומכל מקום הגורן בחלקו של בנימין היה. ויש להבין, הרי בפסוק ה, שבו נאמר "מכל שבטיכם", מדובר על משכן שילה, ואיך לומדים מזה למקום המקדש בירושלים? לכן פירש הרא"ם: פסוק ה מדבר בעיקרו על ירושלים אך מתייחס גם למשכן שילה "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם [זו ירושלים]... לשכנו תדרשו [כאילו כתוב וא"ו, ולשכנו תדרשו, דהיינו שכן הדבר גם במשכן שילה] ובאת שמה" (וכיו"ב בספר הזכרון ועוד ממפרשי רש"י). אך הרא"ם מודה שפסוקים ר"ז מדברים על משכן שילה, בהמשך ל"לשכנו תדרשו", כמו שכתב רש"י "למעלה אמור לענין שילה וכאן אמור לענין ירושלים".

אך הגורן אריה פירש כפשטות רש"י, שפסוק ה מדבר כולו על שילה. ומכל מקום לומדים מזה לענין ירושלים, שאם משכן שילה הוצרך להיות מכל השבטים כל שכן בית המקדש בירושלים. נמצא שלפי הרא"ם שילה לא נקראת כאן "המקום אשר יבחר ה'", ולפי הגורן אריה גם שילה נקראת "המקום אשר יבחר ה'", וכן הוא בספרי בפרשת כי תבוא "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, זה שילה ובית עולמים" (והמפרשים דנו בדבר⁴). ומכל מקום יש הבדל בין בחירת המקום בשילה לבחירת המקום בירושלים, שזו בחירה לשעתה וזו בחירה לעולם, "וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר. ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב".

בין שילה לירושלים

בלשון הפסוקים יש הבדלים בין שילה לירושלים. בשילה "המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם", ובירושלים "המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו

ז ליקוטי שיחות חל"ו פרשת ויק"פ החדש (עמ' 201).
ח ליקוטי שיחות חל"ד פרשת ראה שיחה א.
ט וראה תורה אור פרשת ויגש על היחס בין יוסף ודוד ובין המשכן למקדש.

ה ראה זרע אברהם על הספרי שם (סי' רחצ). ליקוטי שיחות חל"ד פרשת ראה שיחה א הערה 37. וסיכום בהיר ב'שערי היכל' על מסכת זבחים מערכה שה ואילך.
ו תהלים עח, סז:סח.

פרקי אבות

פרק ה', חשנה ט'

שמיטה וגלות

גְּלוֹת פָּא לְעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי אֱלִילִים,
וְעַל גִּלּוּי עֲרִיּוֹת,
וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים,
וְעַל שְׁמִטַּת הָאָרֶץ.

ראויה לו המנוחה, לכן נתנה שבת לישראל (ואילו גוי אסור לשבות) ו"שבת הארץ" לארץ ישראל. ועוד, שלשת החטאים החמורים נקראים טומאה, ולכן הם מבטלים את קדושת הארץ, והשמיטה היא עצם קדושת הארץ, "וכאשר אין נוהגין קדושה בארץ אין הארץ סובלת את הדברים האלו והם גולים ממנה". ועוד, הארץ שייכת לאבות ובזכותם נתנה לנו: אברהם מרוחק בתכלית מגילוי עריות, יצחק מעבודה זרה ויעקב משפיכות דמים. והשמיטה היא מה שראוי לארץ מצד עצמה.

בפשטות, אי-שמירת שמיטה ויובל הוא כשלון לייסד ארץ (ומדינה) שונה מכל הארצות, שבה יורגש שהארץ שייכת לה'. בפנימיות, השמיטה והיובל נתפסו כמאיימים על הטבע ובאים לבטל אותו לגמרי, השמיטה מבטלת את עבודת האדמה והיובל את חיי המסחר והתחרות (כמו אור אין סוף הנתפס כאילו אינו נותן מקום לישות נפרדת כלל). אך האמת היא שהשמיטה והיובל הם גם 'הרפיה' המכניסה חידוש אמיתי לעולם היצירה והקנין העשיר. לכן היה צורך בגלות ובחורבן, שביתת הארץ בגלות יש בה טהרה של הסתלקות החטאים והטומאה מן הארץ, ועל רקע הטהרה הזו מתאפשרת הופעה חדשה שיהיה בה דו-שיח עם מציאות העולם, שמיטה ויובל שמביאים חיים לעולם.

בית ראשון חרב בגלל שלש העבירות החמורות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים^א. וכן על השמיטה מפורש בתורה "אז תרצה הארץ את שבתותיה... כל ימי השמה תשבת"^ב, ואמרו חז"ל "אני אמרתי לכם שתהו זורעים שש ומשמטים לי אחת בשביל שתדעו שהארץ שלי היא, ואתם לא עשיתם כן, אלא עמדו וגלו ממנה והיא תשמט מאיליה כל שמיטים שהיא חייבת לי"^ג.

ופירש בדרך חיים: שם ה' נקרא על ארץ ישראל ולכן בחטא עבודה זרה גולים ממנה. היא ארץ החיים ולכן בחטא שפיכות דמים גולים ממנה. היא ארץ הקדושה ולכן בחטא גילוי עריות (היפך הקדושה) גולים ממנה. והשמיטה ראויה לארץ מצד שלמותה, כי מלאכה היא תנועה השייכת לדבר שאינו שלם אלא בכח, והדבר השלם (הנמצא בפועל)

א יומא ט, ב.

ב ויקרא כו, לדילה. ראה שם ברש"י.

ג תורת כהנים שם.

המדור מוקדש לזכות: **אדל** שתח' **שטון** לרגל יום ההולדת -
כ"ה מנחם-אב. שתגדל להיות חסידה יר"ש ולמדנית.
ולזכות **ענניאל ורינת הדסה** שי' **שטון** לרגל יום הנישואין - **כ"ז מנחם-אב**

הסיפור החסידי

"מבשר טוב" | "מה יצרת בבורו פארק?"

רבי מאיר אייזיקזאהן מנדבורנא-רומאן, נולד בח"י בניסן עת"ר להוריו, רבי שלמה אייזיקזאהן מרומאן וסימא רייזל בת רבי מאיר מקרעטשניף, ונקרא 'מאיר' על שם סבו. לפני נישואיו למד בישיבתו של רבי מנחם מענדיל מווישווא, ובהגיע פרקו נשא לאשה את גיטל, בת דודו רבי איתמר מנדבורנא. לאחר נישואיו הוסמך לרבנות על ידי רבי משולם ראטה משאץ, בעל שו"ת קול מבשר, ובגיל 25 נתקבל לרבנות פוקשאן שם שימש כרב במשך 13 שנה. לאחר השואה כיהן תקופה קצרה כרבה של רייכנברג עד פטירת אביו בי"ב באב תש"ז, אז נקרא למלא את מקומו ברומאן. כיהן כרב הכוחות המזוינים של רומניה ונודע בקשריו הטובים עם הממשל והמלך קרול. בשנת תש"ט עבר לארצות הברית, ואחרי תקופה קצרה הקים את בית מדרשו בפילדלפיה שבפנסילבניה. רבי מאיר שימש פוסק ונשלחו אליו שאלות רבות, ומתשובותיו נדפסו שלשת כרכי שו"ת מבשר טוב. כמו כן, נדפס מכתביו גם ספר 'מבשר ואומר'. בנוסף, מפעם לפעם פרסם הרב אייזיקזאהן מאמרים תורניים בכתב העת המאור. בשנת תשל"ה עבר לסטטן איילנד בניו יורק, שם פתח בית מדרש בו כיהן עד לפטירתו בל' באב תש"ס. נקבר בהר הזיתים בירושלים בחלקת אדמו"רי נדבורנא (בשיעור בו התייחס הרב לארבע דמויות מרכזיות מהן קבל, הוא הגדיר אותו כ'צדיק' שלו, וכדלקמן בביאור).

במיתה. למפרע התברר שעילת המעצר היתה מסמכים מזויפים, כביכול. עד שהבדיקה העלתה שמדובר בטעות, כבר הפסידו את הטיסה. לבסוף נודע גודל הנס – המטוס בו היו צריכים לטוס רבי מאיר ובני משפחתו התרסק, וכל יושבי המטוס, מלבד תינוק אחד, נהרגו בהתרסקות.

עם הגיעם לארה"ב התגוררו הרב ובני משפחתו בשכונת קראון הייטס שבניו יורק לזמן קצר, ואז המשיכו לתחנה הבאה – העיר פילדלפיה שבמדינת פנסילבניה, מדבר רוחני באותם הימים. האדמו"ר פתח בשממה הרוחנית בית כנסת ע"ש אביו, 'קהל בית שלמה', והחל לפעול למען קירוב רחוקים בקרב התושבים היהודים. במסגרת הפעילות הזמין הרב את התושבים שהיו רחוקים מכל סממן יהודי

בשנת תש"ט החליטו הרב והרבנית לעזוב את אירופה הפצועה והחבולה, והרחיקו נדוד לכיוון ארצות הברית. באחד השלבים היה עליהם לטוס מבוקרשט לפראג, בה חיכו להם חמיו, האדמו"ר רבי איתמר, ושאר בני המשפחה. בערב שלפני הטיסה, אחרי שכל ההכנות נעשו (קבלת ויזות ורכישת כרטיסי טיסה), ערכו חברי קהילת-רומאן, הנרגשים מעזיבת מנהיגם, סעודת פרידה לכבוד הרב. לפתע, בעיצומה של הסעודה, נכנסו לאולם שוטרים ומבלי לחלק הסברים לקחו את כל הגברים ששהו במקום לכלא. כששלחו טלגרמה לפראג לרבי איתמר שכולם עצורים, הוא הפטיר ואמר, 'נו, החליפו תפיסה [כלא]

כשהוא עטור בלבושו הרבני עם שטריימל, מלבוש עליון וגרביים לבנות, החל להסתובב ברחובות הסמוכים, לדפוק על דלתות חנויותיהם של יהודים ולשכנע אותם לסגור את החנות בשבת. ואכן, הדוד ופעלו זכורים לטוב כמי ששינו את צביון השכונה".

בשנת תשל"ה עבר הרב אייזיקזאהן לשכונת סטטן איילנד בניו יורק וגם שם פתח בית כנסת והמשיך בפועלו, עד שנת תש"ס בה נפטר לבית עולמו.

כשאומרים 'אדמו"ר', חושבים רבים על משרה נוחה, מעמד או קהילה מסודרת. אבל רבי מאיר מרומאן לא ראה זאת כך. במקום שבו אפשר היה לראות הישגים, הוא ראה יצירה. יצירה של יהודי ועוד יהודי, קהילה מתפתחת ועוד אחת. הוא היה, כפי שכונו צדיקי פולין, "א גוטער איד" במלוא מובן המילה, יהודי טוב ומתוק המקדין לסביבתו את טוב ה'. מה מסמלת עבורנו דמותו של ה'מבשר טוב'?

כפי שצריך האדם **רבי**, כך ראוי לאמץ גם דמות של **צדיק** המהווה מודל של יהודי אידיאלי ואוהב ישראל. למעשה, אצל רבים זוהי הדמות הראשונה שהם מתחנכים לאורה או מתקרבים דרכה אל היהדות ועבודת ה'. גם אם לאחר מכן מקבל עליו האדם רבי ומאמץ את דרכו, הצדיק עדיין חי בו ומאיר את נשמתו בדרכו הייחודית. הבחנה זו יכולה להקל על מצוקתם של רבים, הרואים ברבם את גדול הדור אך נבוכים ביחסם לצדיקים אחרים. כרבי מאיר עצמו, שהיה חסיד ורבי של שושלת נדבורנא אך חיבב את כל הצדיקים ולמד מהם, יכול וצריך כל אחד לשמור פינה חמה בלב לצדיקים מאירים שהפנו את דרכו אל יעדה.

לתפילה, לסעודות שבת בביתו, ללימודי בר מצוה ולכל דבר שבקדושה – כך הוא האיר את החושך היהודי. יום אחד הגיעו יהודים לשכונה של הרבי וראו אותו, רב חסידי מכובד עטור זקן ופאות, יושב ומשוחח עם 3 נזירות. למותר לציין שהיו המומים מהמראה. בהזדמנות הראשונה ניגשו לרב ושאלו אותו לפשרם של דברים, וזו היתה תשובתו: "כל זמן שהן מדברות איתי, הן עסוקות וכך הן לא יכולות לדבר עם יהודים אחרים בנסיון לצוד את נפשם..." "למרות היותו נצר למשפחה אדמו"רית", סיפר בנו, "אבא היה ידוע בעיקר כרב ופוסק הלכה והיה בקשר עם כל גדולי הפוסקים בכל העולם, כפי שניתן לראות בשו"ת 'מבשר טוב' שלו. גם במשפחה התייחסו כך לאבא וכל בני המשפחה, ששמשו רביים לחסידים רבים, היו מפנים את שאלותיהם בהלכה לאבא". ובכל זאת, את עבודת הקירוב והשליחות, ראה הרב אייזיקזאהן כמרכז חייו. "באחד הארועים המשפחתיים, ישבו סבי ואבי יחד עם דודי, ודודי האדמו"ר מזוטשקא פנה לאבי בשאלה: 'מה אתה עושה בפילדלפיה, מה השגת שם? בוא לבורו-פארק, ושם תהיה הרב הפוסק של כולם'. חשוב להבין שאנו מדברים על שנות החמישים, בהם כמעט ולא היו רבנים פוסקים בניו יורק, בטח לא בסדר גודל של אבא", מחדד בנו את הדילמה. "אבא ענה לדודי: 'ומה אתה השגת בבורו-פארק, מה פעלת שם באידישקייט, מה יצרת?'. די היה בתשובה של אבא לא רק בכדי לרצות את דודי, אלא אף בכדי לפעול על המשך דרכו. מאז אותם חילופי דברים, החל הדוד להתפלל בשבתות במניין ותיקין חדש שהקים, ולאחר התפילה,

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

התמודדות עם חרדות

לפני מספר חודשים, אחרי התאוששות מלידה לא קלה, עברתי כפי הנראה התקף חרדה, דבר שחזר על עצמו כמה פעמים. בעקבות כך פניתי לקבל יעוץ אצל מטפלת בוגרת 'ביה"ס לתורת הנפש'. אחרי כמה מפגשים הרגשתי שאני מתחזקת ועשיתי הפסקה. השבוע שוב חויתי משהו שנראה כמו התקף חרדה. אציין שהתקף כזה מציף אותי גם לאחר מכן בדאגה עמוקה, כאילו ח"ו קורה לי משהו לא טוב בגוף ואני בסכנה. אני מרגישה ש"אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" ועל כן אודה מאד לברכת ועצת הרב.

מענה:

העיקר הוא שעליך לדעת בבירור שאת בריאה ושלמה וכל החרדות הן דמיונות שוא ותו לא. כאשר את חשה שחרדה כזו מגיעה, עליך להגיב באופן

החלטי – "הסתלקי מכאן, את באה מהסטרא אחרא ואיני מאמינה בך כלל, רק בה' הטוב האחד-יחיד-ומיוחד". על ידי תרגול עקשני זה יתחיל לעבוד ותיגמלי מהחרדות בעזה"י. תזכי לעבוד את ה', בכל עניני היום-יום, בשמחה ובבטחון, ותבשרי תמיד בשורות טובות!

ירידה רוחנית בחופש

הבן שלי נמצא בבית בימי החופש, ואני מרגיש שהוא בירידה רוחנית – קשה לו להתפלל במנין, הוא הפסיק עם הלימודים שהוסיף אחרי התפלה והוא צופה שעות ארוכות בסרטים (כאלה שעוברים את הסינון הקפדני שלנו באינטרנט). בנוסף, הוא רוצה לקנות פלאפון, למרות שהוא מודע לסכנות שבענין. אני מנסה 'לפתות' אותו ללמוד רמב"ם באמצעות פרסים והטבות. אציין

שבמשך שנת הלימודים היתה תקופה של קושי בתקשורת בינינו, אבל התעקשתי על המשך הקשר, וברוך ה' הוא נשמר. אני חושש שלחץ גדול מדי מצדי יוביל אותו לעבור לגור אצל אחת הדודות שמוכנה לאפשר זאת – שם הכל חפשי יותר. כיצד נכון שאנהג אתו בימים אלה?

מענה:

בגדול צריך לנקוט במדת ימין מקרבת. כדאי מאד לצאת אתו לטיולים, הדבור תוך כדי ההליכה בדרך הכי מקרב. במקום לימוד ברמב"ם כדאי להציע לו ללמוד ספרי מוסר פשוטים על דרך החסידות, וכן צריך לדבר אתו גם על המשמעות וההשלכות של פגם הברית, הכל בדרך של חסידות, קירוב ואהבה. אתה יכול להזמין אותו בשמי לשיעור השבועי שלנו. בשורות טובות.

אָנְכִי וְהַיְלָדִים

הַמְדוֹר לַיְלָדִי יִשְׂרָאֵל

עוֹרוּ יְלָדִים

תְּלַמִּידי הַמַּגִּיד מִמְעוֹדֵיטֵשׁ וּמִי שְׁזָכָה
בְּחַיֵּי הַקְּצָרִים לְהַחְזִיר עֲשָׂרוֹת אֶלְפֵי
יְהוּדִים בְּתִשְׁבָּה, נוֹפֵל מֵעֶלְף אַרְצָה.
רַק לְאַחַר דְּקוֹת מִסְפֵּר פּוֹקֵחַ רַבִּי אֶהְרֹן
אֶת עֵינָיו, מֵתְאוֹשֵׁשׁ וְחוֹזֵר לְתַפְלָתוֹ.
תְּלַמִּידוֹ כָּבֵר יוֹדְעִים. אִין מְדַבֵּר בְּחֻלְשָׁה
סְתָמִית. יֵשׁ דְּבָרִים נִסְתָּרִים בְּגוֹ.

לְאַחַר הַתַּפְלָה מַעֲזוֹ אַחַד הַתְּלַמִּידִים
וּפּוֹנֶה לְרַבִּי אֶהְרֹן: "רַבִּי, מָה פֶּשֶׁר
הָעֵלְפוֹן שְׂאֵחֲזוּ בְכֶם?"

רַבִּי אֶהְרֹן שׁוֹתֵק קִמְעָא וְעוֹנֶה:
"נִזְכַּרְתִּי בְּרַבּוֹ יוֹחֲנָן בֶּן זַכַּאי."

אֲנִי מֵיָנִיחַ שְׁגָם לְכֶם הַתִּשְׁבָּה
הַסְתַּוְמָה הַזֹּאת לֹא מִבְּהִירָה אֶת סִבַּת
הָעֵלְפוֹן, וְלָכֵן נֶעְבֵּר לְאַחַד הַדְּבָרִים
הַחֲבִיבִים עַל יְלָדִים – סְפּוֹר בְּתוֹךְ
סְפּוֹר...

אֵיכֶּה בְּיַתְרָא צַדִּיקִים?

לֹא מִזְמַן הַתְּאֵבֵלְנוּ עַל חֲרָבֵן בַּיִת
הַמְקֻדָּשׁ, וְאַתֶּם וְדַאי יוֹדְעִים אֶת סִבַּת
חֲרָבֵנוּ – שְׁנֵאת חֲנָם. הַמַּצֵּב בִּירוֹשָׁלַיִם

שְׁלוֹם יְלָדִים!

הַשְּׁבֵת אָנוּ מְבָרְכִים אֶת חֹדֶשׁ אֱלוֹל!
תְּקִיעַת הַשּׁוֹפָר עוֹד מְעַט תִּשְׁמַע
וְעַמּוֹ נִתְעוֹרֵר לְתִשְׁבָּה – "עוֹרוּ
יְשָׁנִים מִשְׁנֵתְכֶם!" בְּדֶרֶךְ כָּלֵל, כַּאֲשֶׁר
אָנוּ שׁוֹמְעִים אֶת הַמְּלָה 'תִּשְׁבָּה' אָנוּ
חוֹשְׁבִים עַל עֲבָרָה, מַעֲשֵׂה לֹא-טוֹב
שְׁעָשִׂינוּ, וְעַל הַדְּרָךְ לְתַקֵּן אֶת אוֹתוֹ
הַמַּעֲשֵׂה, וְזֶה בְּאֵמֶת נָכוֹן. ה' יִתְבָּרַךְ
רוֹצֵה בְּתִשְׁבָּה וּמַעֲנִין לְרָאוֹת גַּם אֶת
הַחוֹטָא הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר עוֹזֵב אֶת מַעֲשֵׂיו
הַרְעִים וְשֵׁב אֵלָיו בַּחֲזָרָה.

אֲבָל קֹדֶם כָּל, עוֹד לִפְנֵי הַתִּשְׁבָּה,
צָרִיךְ בְּכָלֵל לְהִתְעוֹרֵר...

כִּינֵי...?

שְׁקֵט מִשְׁתַּרְר בַּבַּיִת הַכְּנֻסֵת. הַקֶּהֶל
מְסִיִּים אֶת פְּסוּקֵי דְזֻמְרָה וּמִמֵּתִין לְעֵלִית
הַחֲזוֹן לְמִקְוֵמוֹ. עוֹד רָגַע יְרַעִים בְּקוֹלוֹ
שְׁלִיחַ הַצְּבוּר בְּקִרְיַאת "הַמְּלָה" וְתַחַל
תַּפְלַת שְׁחֲרִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּלְפִתְעָ...
תְּבַטֵּה! רַבִּי אֶהְרֹן הַגְּדוֹל מִקְרָלִיו, מַגְדוּלִי

הסֵתֶלֶקֶת מֵהָעוֹלָם, וְתִלְמִידֶיהָ יֵאָרְגְנוּ
 לָהּ לְוָהּ וְיוֹצִיאוּ אוֹתָהּ מִירוּשָׁלַיִם
 בְּאֶרֶן קְבוּרָה". וְכָךְ הָיָה. רַבֵּן יוֹחָנָן
 נִשָּׂא בְּאֶרֶן מֵתִים עִם קִמְץ תִּלְמִידִים
 שֶׁהִתְנַדְּבוּ 'לְקַבֵּר' אוֹתוֹ מִחוּץ לָעִיר,
 וְלֹאֲחֵר דִּין וְדִבְרִים עִם הַשּׁוֹמְרִים
 הָעִקְשָׁנִים הַצְּלִיחָה הַמְּשִׁימָה. רַבֵּן יוֹחָנָן
 יָצָא אֶת הָעִיר וְנִגַּשׁ אֶל לַע הָאָרֶז – אֶל
 אֶסְפָּסְיָנוּס, מַצְבֵּיא הַלּוֹחֲמִים הָרוֹמָאִים.
 הָרוֹמָאִים, שֶׁעִיפוּ מִלְחִימָה קָשָׁה,
 חִפְּשׂוּ כָּל דְּרָךְ אֲפִשְׁרִית לְהַכְנִיעַ אֶת
 הַמּוֹרְדִים. נִשְׂיָא יִשְׂרָאֵל שְׁהוֹפִיעַ
 בְּהַפְּתָעָה בַּמַּחְנֶה הַתְּקַבֵּל בְּבִרְכָה וְהוּבָא
 אֶל הַמַּצְבֵּיא. מִי יוֹדֵעַ, אוּלַי מִמְּנוּ תְּבוּא
 לָהֶם הִישׁוּעָה? רַבֵּן יוֹחָנָן נֶעְמַד בְּפָנֵי
 אֶסְפָּסְיָנוּס וְקָרָא בְּקוֹל: "שְׁלוֹם עָלֶיךָ
 הַמְּלָךְ! שְׁלוֹם עָלֶיךָ הַמְּלָךְ!". "מְלָךְ!
 מְלָךְ אַתָּה קוֹרָא לִי?", עֲנָה הַמַּצְבֵּיא
 הַמְּפָתֵעַ, "דַּע לָךְ שֶׁבְּרַגַע זֶה הִתְחִיבְתָּ
 מִיַּתֵּה פְּעַמִּים!". "מַדּוּעַ?", שָׂאֵל רַבֵּן
 יוֹחָנָן. "דָּבַר רֵאשׁוֹן", עוֹנֶה הַמַּצְבֵּיא,
 "אֵינִי מְלָךְ. אֲנִי רַק אַחֲרָאֵי עַל הַצְּבָא
 שְׁלוֹ. הַקִּיסָר יָרוּם הוֹדוּ נִמְצָא בְּרוּמִי, וּמִי
 שֶׁמְּמַלִּיךְ אַחֵר תַּחֲתָיו בְּחַיָּו הִרְהוּ מוֹרֵד
 בְּמַלְכוּת. מוֹרֵד בְּמַלְכוּת דִּינוּ מוֹת!". "זֶה
 מוּבָן", מְשִׁיב לוֹ הַנְּשִׂיא, "וּמַהִי הַסִּבָּה
 הַנוֹסְפָת?". "אִם אֲנִי בְּאַמַת הַמְּלָךְ",
 מִיִּשִׁיר הַמַּצְבֵּיא אֶת עֵינָיו לְעֵבְרוֹ, "מַדּוּעַ
 הִתְעַפְּבְתָּ וְלֹא הִגַּעְתָּ אֵלַי עַד הַיּוֹם?!"

אֵינוּ יֵלְנִים אֶלְנִתְכֶם

אֶת הַמְּשִׁיב הַפְּגִישָׁה – תְּשׁוּבָתוֹ

עָרַב הַחֲרָבֵן הָיָה קָשָׁה מְנַשָּׂא. הָרַעַב
 הַכָּבֵד הִכְרִיעַ אֶת הָעָם. חַז"ל מְסַפְּרִים,
 כִּי בִירוּשָׁלַיִם נִצְבְּרוּ בַּמַּחְסָנִים כַּמּוֹיִת
 אֲדִירוֹת שֶׁל מְזוֹן, שֶׁהָיוּ אֲמּוֹרוֹת
 לְהַסְפִּיק לְיוֹתֵר מֵעֲשָׂרִים שָׁנָה, וְכֵלֵן
 עָלוּ בַּלְהִבּוֹת. הַקְּנָאִים בִּקְשׂוּ לְהַכְרִיחַ
 אֶת הָעָם לְצִאת וּלְהִלָּחֵם. נִשְׂיָא יִשְׂרָאֵל
 בְּאוֹתָם הַיָּמִים הָיָה רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי.
 בְּרוּחַ קִדְשׁוֹ רָאָה אֶת הַמַּתְחַלֵּל וְהִבִּין
 – בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עוֹמֵד לְהַחֲרֹב. אֲבָל לֹא
 רַק אֶת זֶה הִבִּין רַבִּי יוֹחָנָן. הוּא צָפָה
 כִּי עִם הַיְצִיאָה לְגָלוּת עָלוּלָה לְהִשְׁתַּכַּחַח
 תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. עִם יִשְׂרָאֵל יִתְפַּזֵּר, כָּל
 אֶחָד יִהְיֶה עֶסוּק בַּמְּלַחְמַת הַשְּׂרָדוֹת עַל
 חַיָּו וּשְׁלוֹם מִשְׁפָּחָתוֹ, וְתוֹרָה מָה תִּהְיֶה
 עָלֶיךָ? מִי יִדְאָג לָכֶךָ שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁבָּעַל פֶּה
 תִּמְשִׁיךְ לְעֵבֶר מְדוּר לְדוּר?

רַבֵּן יוֹחָנָן קָם וְעָשָׂה מַעֲשֵׂה. הוּא פָּנָה
 לְבֵן אַחוֹתוֹ, שֶׁהָיָה רֹאשׁ הַבְּרִיּוֹנִים בְּעִיר,
 וּבִקֵּשׁ אֶת עֲזָרְתּוֹ. "אֲפִשֵׁר לִי לְצִאת
 אֶל מַחוּץ לָעִיר". "מַצְטַעַר, דוּד יָקָר",
 עֲנָה הָאֲחִין. "אֵין מְהֵעִיר יְצִיאָה, זֶה
 כָּבֵד לֹא בְּסַמְכוּתִי". "סְלִיחָה? לֹא אַתָּה
 הַמְּפַקֵּד?", שׁוֹאֵל רַבֵּן יוֹחָנָן. "אֲכֹן",
 מְתַנַּצֵּל הָאֲחִין, "אֲבָל אֵלּוּ פְּקֻדוֹת
 שֶׁאֲפִלוּ מִמֶּנִּי לֹא תִתְקַבְּלָנָה. הַלּוֹחֲמִים
 פְּשׁוּט יִסְרְבוּ".

"אֲזוּ מָה אֲפִשֵׁר לַעֲשׂוֹת" – שָׂאֵל
 רַבֵּן יוֹחָנָן?

"יֵשׁ לִי רַעִיוֹן", עֲנָה הָאֲחִין: "פְּרֻסָּם
 בְּרַבִּים כִּי חֲלִיתָ קִשׁוֹת, שִׁיתְּפַלְלוּ
 לְרַבּוֹתָהּ. לֹאֲחֵר מִכֵּן הִפֵּץ שְׁמוּעָה כִּי

ש... חסר לי משהו! נכון, אני לומד ומתפלל ומשתדל לקיים מצוות בהדוה, אבל האם אני זוכר שאתה ה' המלך? ברגע שאדם מרגיש שחסר לו משהו הוא מתחיל לחפש.

תקיעת השופר של חדש אלול מעוררת אותנו לצאת מהאדישות ומהשגרה, ולהתחיל לשים לב מה חסר לנו באמת. ומי שמחפש – מוצא! "את פניך ה' אבקש".

שנזכה לצאת אל השדה ולפגש במלך!

שבת שלום ומברך!

5'

של רבן יוחנן ובקשתו מאספסינוס – נניח פרגע ונחזר אל רבי אהרן ולספור עלפוננו. "נזפרתי בשאלתו הרועמת של אספסינוס. בשעה שמרעים החזן והקהל אחריו את 'המלך' הכתה בי השאלה ששואל ה' אותי: אם אני, ה', מלך איפה היית עד היום?!"

בראש השנה אנו מכתירים את ה' עלינו למלך. ביום כפור אנו עורכים את חשבון הנפש המפרט וחוזרים בתשובה על כל פרט ופרט. מה ענינו של חדש אלול המקדים את הימים הנוראים? זהו הזמן להתעורר מהשנה ולהזכר במלך. כדי שהפגישה שלנו עמו תהיה בכל פעם חדשה לגמרי אני צריך להרגיש

משמיעה לראיה

המעבר מפרשת "עקב תשמעון" לפרשת ראה הוא משמיעה לראיה. השמיעה היא פנימית, כדי להגיע לאמת הנסתרת תוך כדי עצימת עינים ממראה העולם החיצוני המבלבל, כמו באמירת "שמע ישראל". לכן בהר סיני "קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים", כי חוש הראיה מוחשי מדי ואי אפשר למסור דרכו אמת פלאית כל כך. אבל ישנה ראייה שמעל השמיעה, ראייה של אמת ודאית, בבת אחת. אכן, צריך להתחיל משמיעה, עיון והתבוננות מעמיקים (בינה), משם עולים אל ראיית המופשט, ולבסוף אפשר לרדת ולראות את המציאות הגלויה כראי של השלם העליון.

[מאמר 'תא שמע ותא חזי' בספר כמטמונים תחפשה]

ראיה ושכינה ביניהם

המלה "ראה" מופיעה בתורה **יה** פעמים, רמז ל"שכינה ביניהם", שם **יה** באיש ובאשה. בפנים יש ארבעה חושים, ראייה בעינים, שמיעה באזנים, ריח באף וטעם בפה, כאשר הראיה מצטרפת לכל החושים האחרים: "רואים את הקולות", "ראה ריח", "טעמו וראו" (ארבעת החושים ושערי הפנים הם בסוד שם **הוי**, והראיה בעינים כנגד ה"י הכוללת הכל). הברכה הראשונה לזוג שמתחתן היא שיהיה להם "טוב עין", ואז כל החושים, וכל תחושות החיים, יהיו בקדושה ובשמחה. ורמז: **"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה"** = **יב** פעמים **ענג**. **"ראה חיים עם אשה אשר אהבת"** = **יג** אהבה פעמים **ענג**.

[שיעור כ"ד מנחם-אב תשע"ב]

דור של תשובה

הוא דורנו – הכנה קרובה לגאולה האמתית והשלמה. בעבר, בסיס התשובה נתפס כתיקון מעשים פרטיים מתוך יראת־הדין, שרק על גביו ניתן היה להעפיל לרמות עמוקות וכוללות יותר של תשובה. היום, לעומת זאת, ברור שתשובה היא שינוי כולל ושלם – בכל אורחות החיים, בהסתכלות על המציאות, בדפוסי החשיבה ובמאווי הלב. שינוי שכזה מתחולל, בדרך כלל, דווקא מהמניעים העמוקים ביותר – מתוך תנועת־נפש של "תשובה עילאה".

העיסוק בעבודת התשובה הוא יסוד היסודות של דרך החסידות מראשיתה, עד שמסופר שאדמו"ר הזקן רצה לקרוא לחסידות תנועת־התשובה ולכנות את החסידים בעלי־תשובה. אם בדורות הראשונים התשובה החסידית היתה ברובה ערך־מוסף של החדרת טריות ורעננות בחיי התורה והמצוות, שהיו משותפים לכולם, הרי שהיום מורגש כי התעוררות זו נוגעת בעצם קיום התורה והמצוות של הכלל והפרט: יהודים שהתרחקו יחזרו לחיק אביהם שבשמים רק מכח השקפת העולם המאירה את הנפש ברגישות ובעדינות בטוב ה', והמנוע לתשובה ציבורית לחיי־חברה ומדינה כרצון ה' הוא שאיפת הגאולה הבווערת שהציתה החסידות.

השיעור המרכזי השבוע בחוברת נוגע, מתוך מבט חסידי־קבלי מעמיק, ביסודות הסוגיות הללו – בהכרח לגעת בקומות העליונות של התשובה כדי להניע תהליך תשובה בסיסי אמתי, בזוויות השונות של עבודת התשובה ובשאיפת־השלמות שהיא מעניקה לכל תחומי עבודת ה'.

מעוניין להפיץ את עלון נפלאות במקום מגוריך?

שלח דוא"ל ל: itiel@pnimi.org.il או התקשר 052-4295164

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?

שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי־פון:

079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים

